

ÇİN-HİNDİSTAN 'SINIR SORUNU

HAZIRLAYAN
Dr. Cengiz Topel MERMER

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

HAZIRLAYAN
Dr. Cengiz Topel MERMER

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
1.TARİHİ SÜREÇ	4
a. Himalayalar'da Çin-Hindistan İlişkilerinin Tarihi Zemini.....	4
b. Bağımsızlık Sonrasında Doğrudan İlişkiler ve “Panch Shila” Mutabakatı	7
2. HİNDİSTAN-ÇHC SINIR SAVAŞI-1962.....	10
3. KARŞILIKLI GÜVENSİZLİK ALGISINDAN REKABETE EVRİLEN İLİŞKİLER.....	12
a. Sınır-Güvenlik Mücadelesi.....	12
b. Çin-Hint Rekabetinde Pakistan Faktörü	15
c. Çözüm Arayışları ve Sınırdaki Askerî Karşılaşmalar	17
4. KÜRESEL BAĞ: HİNDİSTAN'IN ASYA-PASİFİK COĞRAFYASINDA ÇHC'Yİ DENGELEME ROLÜ	22
5. PANDEMİ DÖNEMİNDE YAŞANAN SINIR GERİLİMİ	24
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	31
KAYNAKÇA.....	34

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

GİRİŞ

Geçmişte büyük imparatorluklar kuran Çin ve Hindistan, 20. asırda boyunduruktan kurtularak bağımsızlıklarına kavuşmuş ve ulus inşa sorunlarını aştıkça geçmişteki altın çağ imgelerinin cazibesine kapılmıştır. İki kadim kültürün temsilcilerinin 20. asrın son çeyreğinden itibaren küresel arenada yükselişe geçmesiyle birlikte milliyetçilik rüzgârının bu ülkelerin yelkenlerini doldurduğu dikkat çekmiştir. Bu arada aralarındaki kronik sınır sorunu da milliyetçilik duygularını beslemiştir. Milenyuma güçlenerek giren iki ülke de temkinli dış politikalarını terk ederek güç politikalarına eğilim göstermiş ve bölgesel ölçekten küresel ölçeğe geçmeye yönelik adımlar atmaya başlamıştır. Bu iki ülkenin yükselişinin Asya'nın diğer yükselen güçleriyle birleşmesiyle yarattığı sinerji dikkat çekerken, dünyanın küresel güç mücadelesinin ağırlık merkezi de Asya-Pasifik coğrafyasına kaymaya başlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin gelişme potansiyelinin küresel hegemonyasını tehdit edeceğini değerlendiren ABD, bu bağlamda yeni bir atılım başlatmıştır. "Pivot Asya" olarak adlandırılan bu strateji, ÇHC'nin yükselişini dengeleme noktasında, Hint-Amerikan işbirliği zemininde hayata geçirilirken, ÇHC'yi de Pakistan ve Rusya ile denge arayışına itmiştir.

Bu gelişmeler Çin-Hint rekabetini artırıp iki ülkedeki milliyetçi uyanışı hızlandırırken, Çin-Hint rekabeti özellikle son on yılda ivme kazanmıştır. Bu dönemde her iki ülkede milliyetçi liderler güçlenirken sınır sorunu da politik bir kaldıraç olarak kullanılmıştır. 2012 yılında iktidara gelen Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, 2013 yılında OBOR (One Belt One Road-Bir Kuşak-Bir Yol) Projesi ile ÇHC'nin küresel arenaya çıkışını ilan etmiştir. ÇHC bu atılımın taşıyıcı kolonlarından biri olan CPEC (China-Pakistan Economic Corridor-Çin Pakistan Ekonomik koridoru-ÇPEK) Projesi kapsamında Pakistan'da yaklaşık 44 milyar dolarlık bir yatırımı hayata geçirmiştir. Gwadar Limanı'nı Şincan Özerk Bölgesi başkenti Kaşgar ile bağlamayı başaran ÇHC, Gwadar Limanı'nda savaş gemisi de konuşlandırmıştır. Bu dönemde ÇHC, Güney Çin Denizi, Sarı Deniz ve Tayvan üzerindeki hak iddialarını da atak bir şekilde hayata geçirirken Xi Jinping, Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin 2017 Eylül'ündeki kongresinde aldırıldığı bir kararla Parti Genel Sekreterliği (aynı zamanda Devlet Başkanı) görev süre sınırlamasını kaldırarak adeta krallığını ilan etmiştir. Bundan sonra Xi Jinping liderliğindeki ÇHC, ülke içi güvenlik hassasiyeti yaratan konuların üzerine demir bir yumruk ile gitmiştir. Çin Yönetimi bu kapsamda Şincan ve Hong Kong'taki muhalif hareketleri ezmekten kaçınmamıştır.

Hindistan'da da bu dönemde benzer bir gelişme yaşamıştır. 2014 yılında iktidara gelen Hindu milliyetçisi BJP lideri Narendra Modi ülkenin seküler yapısını törpüleyerek, Hindu milliyetçiliğini dayatan bir politikayı hayat geçirmiştir. Modi Yönetimi dış politikada da atak bir tutum izleyerek Gü-

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

ney ve Güneydoğu Asya ile Hint Okyanusu coğrafyasında ÇHC ağırlığını azaltmak için bir inisiyatif başlatmıştır. Başbakan Modi, bu politikaları hayata geçirirken ciddi bir ABD desteğini arkasına almanın yanı sıra Tayvan, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Kore ile işbirliği yapmıştır. Mayıs 2019 seçimlerinden başarıyla çıkarak iktidarını sağlamlaştıran Modi, Haziran 2019 ayından itibaren içeride ve dışarıda milliyetçi politikalara hız vermiştir. Keşmir'in özel statüsünü 05 Ağustos 2019'da kaldıran BJP iktidarı, bu eyaleti dış dünyaya kapatarak askerî kordon altına almıştır. ÇHC ile aralarındaki tartışmalı Himalaya sınırlarında yol inşaat projesi başlatan BJP Hükümeti, kuzeydoğu eyaletlerindeki ayrılıkçı hareketlerin üzerine sert bir şekilde gitmenin yanı sıra Müslümanları dışlayan vatandaşlık ve özel hukuk yasalarını hayata geçirmiştir. Başbakan Modi'nin bu uygulamaları ülke içi protestoları artırırken toplumlar arası kutuplaşmayı körüklemiş ve bir şiddet patlamasına neden olmuştur. Hindu milliyetçiliği ekseninde hayata geçirilen politikalar ülkeyi hem içeride hem de dışarıda zora sokmasına rağmen BJP iktidarı geri adım atmamıştır. 2020 yılının Mayıs ayında, bütün dünya korona virüs ile mücadele ederken, BJP iktidarının 2019 sonlarında Himalayalar'da hayata geçirmeye başladığı yol inşaa projesinin ÇHC ile yeni bir krize neden olduğu ortaya çıkmıştır.

İki ülkenin sınırda tekrar askerî olarak karşı karşıya geldiği bu dönemde hazırlanan çalışmadaki amaç; Çin- Hint sınır krizini, iki ülke arasında sürüncemeli çatışmaya neden olan alt yapısıyla birlikte inceleyerek, sorunun anlaşılmasına katkı sunmaktır.

1. TARİHİ SÜRECİ

a. Himalayalar'da Çin-Hindistan İlişkilerinin Tarihi Zemini

İki kadim kültürün Himalayalar coğrafyasındaki doğrudan ilişkileri, ilk yerel Hint İmparatorluğu olan Maurya İmparatorluğu ile Çin'in Han Hanedanlığı dönemine (M.Ö. 3.YY-M.S. 3.YY) kadar uzanır. Sonrasında bu iki kadim kültürün temsilcileri uzunca bir zaman güç parametrelerinde geride kalmış; bu süreçte işgalci krallıklar-imparatorluklar ile Himalayalar'ın yerel güçler arasında bir rekabet yaşanmıştır. Asya'nın merkezinden doğu ve güney istikametine doğru ilerleyen egemenlik mücadelesinin 19.YY'da netleşerek küresel boyut kazanmasıyla Himalayalar Silsilesi tekrar önem kazanmıştır. Bu dönemin küresel aktörleri olan Rus Çarlığı ile İngiliz İmparatorluğu Afganistan'da tampon bölge oluşturarak durmuş ve Batı Asya ile Himalayalar'da denge siyaseti takip etmiştir. Büyük Oyun (Great Game) olarak adlandırılan bu stratejide aşılması güç Himalaya Dağları üzerindeki geçitler kritik değer taşıırken, taraflar Himalayalar'ı ileri karakollar ile uzaktan kontrol etmeye çalışmıştır. Himalayalar'ın sert ve aşılmaaz dağları üzerindeki sınırlar bu süreçte belirsiz kalmış ve önemli bir ihtilafa da neden olmamıştır.

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Hint Altıtası'nın hâkimi olan İngiliz İmparatorluğu bu kapsamda; günümüz Afganistan-Pakistan sınırını oluşturan dağlık coğrafyada, 20. YY başında bir eyalet (North Western Frontier Province-NWFP; bugünkü Pakistan'ın Serhat Eyaleti) kurarak Afganistan ve İran sınırını güvence altına almayı hedeflemiştir. İngiliz İmparatorluğu o dönemdeki Cammu ve Keşmir Prenslığı'ni de aynı amaçla kullanmış; günümüzde Pakistan kontrolünde olan Keşmir'in Kuzey Bölgeleri (Gilgit-Baltistan ve çevresi) ile bugünkü Hindistan kontrolünde kalan Keşmir'in Ladak Bölgesi'ni vekiller aracılığı ile kontrol etmiştir. Rus tehdidinin hissedildiği durumlarda Cammu ve Keşmir Prenslığı bünyesindeki bu bölgelere askerî temsilciler gönderen İngilizler çıkarlarını güvence altında tutmayı başarmıştır. Bu süreçte Ladak Bölgesi'ndeki sert bir coğrafyaya sahip olan Leh kasabası, Devlet Beg Oldie (DBO) mezarısı ve Aksai Chin (Beyaz Taş) Çölü, coğrafi şartların yılın sınırlı zamanlarında Tibet ile ticaret yolunun açık olmasına imkân vermesi nedeniyle gezginler ile avcılar dışında pek ilgi çekmemiş ve stratejik değer taşımamıştır.¹

Batı Himalayalar'da Rus tehdidini kontrol altına alan İngilizler, 1890-1895 yılları arasında yapılan görüşmeler neticesinde Ruslar ile Küçük Pamir dağları üzerinde sınırları tespit etmeyi başarmıştır.² Himalaya Silsilesi'nin doğu tarafında doğrudan hâkimiyet kurmaktan kaçınan İngiliz İmparatorluğu, Tibet'e askerî olarak müdahale eden Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'ni de durdurmuştur. İngiliz İmparatorluğu Tibet ve komşu bölgelerde yerel prensliklerin yönetimine müsaade ederken bölgedeki ticarî çıkarlarını korumayı ve güvenlik tehditlerini engellemeyi tercih etmiştir. Bu coğrafyada Çin İmparatorluğu ile sınırların tespiti konusunda çaba harcayan İngiliz Hindistan'ı temsilcilerinin görüşme talepleri ve yazdığı mektuplara Çin Yönetimi genelde kaçamak cevaplar vermiş ve net bir tutum takınmaktan kaçınmıştır. Bu süreçte çıkarlarını tehdit eden bir gelişme görmeyen İngilizler, Çin Yönetimi'ni masaya oturtmak için ısrarcı olmamıştır. Çin Yönetimi'nin bu süreçte, başta İngiliz İmparatorluğu olmak üzere, Batılı güçler, Rus Çarlığı ve Japonya tarafından bir yarı sömürge konumuna getirildiği de dikkate alındığında, İngiltere'nin neden rahat davrandığını anlamak mümkündür.

20. YY başlarında Doğu Asya'da ortaya çıkan Japonya gerçeği İngiltere'nin Himalaya politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur. Alman tehdidinin artmasının da etkisiyle Rus Çarlığı ile çıkarları örtüşmeye başlayan İngiltere, bu coğrafyada Rus Çarlığı ile işbirliği ihtiyacı hissetmiştir. Bu kapsamda İngiltere, Rus Çarlığı ile arasında oluşan işbirliğine Çin'i de dâhil ederek, sınır sorunlarını çözmek istemiştir. Bu arada İngiliz Hindistan'ındaki bir gazetede 1909 yılında yayımlanan İngi-

1 Margaret W. Fisher ve Leo E. Rose, "Ladakh and the Sino-Indian Border Crisis", Asian Survey, Vol. 2, No. 8 (Oct., 1962), pp. 27-37
2 R. A. Huttenback, "A Historical Note on the Sino-Indian Dispute over the Aksai Chin", The China Quarterly, No. 18 (Apr.-Jun., 1964), pp. 201-207

ÇİN-HİNDİSTAN 'SINIR SORUNU

liz Hindistan'ı haritası, İngiltere Krallığı tarafından benimsenerek resmileştirilmiştir.³ Konjonktürel gelişmelerin de katkısıyla, İngiltere, Rus Çarlığı ve Çin Yönetimi arasında, Tibet'in statüsü ve İngiliz Hindistan'ı ile Çin sınırının netleştirilmesi konusunda fikir birliği oluşmuştur.⁴ Bu politikada İngiltere'nin amacı Güney Asya'da kurduğu Hint Sömürge Yönetimi (British Raj-İngiliz Hindistan'ı)'nin kazandığı topraklarının tescil edilmesidir. İngiltere'nin girişimleri sonrasında Çin Yönetimi, İngiliz Hindistan'ı ile sınırları tespit etme konusunda masaya oturmayı kabul etmiştir.

İngiliz Hindistan'ı Dışişleri Bakanı ile Çin temsilcisi arasında, Hindistan'ın kuzeyindeki Simla şehrinde, Temmuz 1914 ayında yapılan görüşmelerde; Tibet'in statüsü ve İngiliz Hindistan'ı ile Çin sınırını belirleyecek esaslar üzerinde mutabakat oluşmuştur. Tarafların üzerinde anlaştığı temel esaslar, Simla anlaşması ile kayıt altına alınarak resmiyet kazandırılmıştır. İngiltere tarafından bakıldığında Simla Anlaşması, İngiliz Hindistan'ı sınırlarının (1909 yılında şekillenen harita), Çin Yönetimi tarafından kabul edildiği anlamına gelmektedir. I. Dünya Savaşı'nın yaklaştığı bir dönemde yapılan ve Çin adına görüşmeleri yürüten Tibet'li temsilci tarafından paraflanan Simla Anlaşması Çin Yönetimi tarafından resmi olarak onaylanmamıştır. Çin Yönetimi, Tibet'te Dalay Lama'nın İngiltere koruması altında idari özerklik kazanmasından rahatsız olmanın yanı sıra, I. Dünya Savaşı'nın yaklaşması nedeniyle anlaşmayı onaylamaktan kaçınmıştır.

³ R. A. Huttenback, age

⁴ Yıldırım Turan, "Tibet: Dünyanın Çatısında Özgürlük Mücadelesi", Dünya Çatışma Bölgeleri, der. Kemal İnat v.d, s.599

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Harita-1: İngiliz Hindistan'ı 1909

Simla Anlaşması'nın paraflanmasından iki ay sonra çıkan I. Dünya Savaşı sınır sorununu unutturduğu gibi işlerlik sürecini de geri plana atmıştır.⁵ I. Dünya Savaşı sonrasında ve II. Dünya Savaşı sürecinde Himalayalar'da ciddi bir kriz yaşanmaması ve Çin'in kendi iç savaşına yönelmesi nedeniyle Simla Anlaşması geri planda kalmaya devam etmiştir. Bu anlaşmanın mimarı olan İngiliz Hindistan'ı Dışişleri Bakanı McMahon'un adı ile anılan (McMahon Hattı) Simla Anlaşması İngiltere bölgeden çekilinceye kadar ciddi bir sorun yaşanmadığı için gündeme gelmemiştir.⁶ İngiltere'nin çekilmesi ile bağımsızlıklarını elde eden Hindistan ve Pakistan, bu anlaşmanın onaylanmadığı gerçeğiyle de yüzleşmek durumunda kalmıştır.

b. Bağımsızlık Sonrasında Doğrudan İlişkiler ve “Panch Shila” Mutabakatı

İki kadim kültürün temsilcilerinin doğrudan ilişkileri tekrar kurması, Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması neticesinde, 1940'ların sonunda gerçekleşmiştir. Yeni kurulan Hindistan Birliği ÇHC'ye dostça yaklaşmıştır. Hindistan'ın kurucu elitinin gözünde,

5 Bhawana Pokharna, "The Tibet Factor and India-China Relations", The Indian Journal of Political Science, Vol. 70, No. 2 (APR.-JUNE, 2009), pp. 611-626,

6 Surkhang Wangchen Gelek, "Tibet: The Critical Years," The Tibet Journal, Vol. 35, No. 4 (Winter 2010), pp. 63-96

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Batı emperyalizmine karşı Asya ülkelerinin yükselme potansiyelinde sosyalist ÇHC önemli bir yer tutmaktadır.⁷ Ayrıca; Batı ve Doğu Pakistan arasındaki sıkışmışlık kaygısı, ayrılıkçı bölgesel yapıların yanı sıra sosyo-kültürel ve dilsel temelde Hindistan Birliği'ni tehdit eden gruplar, Keşmir Sorunu zemininde Pakistan ile devam eden çatışma gibi güvenlik sorunlarına bir de kuzeyde yeni sınır sorunlarının eklenme potansiyeli de Hindistan'ın ÇHC'ye dost eli uzatmasında önemli bir etkindir. Bu bağlamda Hindistan, 1949'da kurulan ÇHC'yi hemen tanımış ve elçi atamıştır.

ÇHC ise bir yandan Hindistan'ın uzattığı dost elini geri çevirmezken, diğer yandan; ülkeyi İngiliz eğitimli elitin yönetmesi ve bu kadronun İngiliz Hindistan'ı mirasını sahiplenmesi nedeniyle başlangıçta Hindistan'a şüphe ile yaklaşmış ve mesafeli bir tavır almıştır. Hindistan'ın ÇHC'yi Birleşmiş Milletler'de desteklemesi, Kore krizinde Batı ittifakı karşıtı tutum sergileyerek krizin sonlandırılmasında arabuluculuk üstlenmesi, bağlantısızlık siyasetinde eski sömürge ülkelere önderlik etmesi, Batı emperyalizmine karşı çıkarak Asya dayanışması siyaseti gütmesi ve bu kapsamda kendilerine karşı olumlu yaklaşması gibi gelişmeler ÇHC'nin Hindistan'a bakışını zamanla yumuşatmıştır. Bu olumlu hava neticesinde iki ülke ilişkilerinde 1950'li yıllarda görülen sınır anlaşmazlıklarında, çatışma sürecine evrilmeden, çözüm bulunması mümkün olmuştur.⁸

Hindistan'ın ÇHC'ye yönelik yaklaşımı, iyi ilişkileri bozmamak ve yeni sorun alanları yaratmamak ekseninde yürürken bu politika ÇHC'yi sınır politikalarında cesaretlendirmiş ve atak davranmaya sevk etmiştir. İçeride otoritesini sağlamlaştırdıkça ÇHC eski Çin İmparatorluğu'nun topraklarını sahiplenmeye ve milliyetçi politikalar takip etmeye başlamıştır. Bu bağlamda ÇHC; McMahon hattını tanımadığını, emperyalistlerin yaptığı anlaşmaların geçerli olamayacağını, Tibet başta olmak üzere bölge prensliklerinde tarihi haklarının bulunduğunu beyan etmiş ve bu iddialarını sürekli olarak doğu istikametinde geliştirmiştir.⁹ Hindistan'ın sorunu büyütmemeye yönelik tavrı da kendisini taviz veren ülke durumuna taşımıştır. Bu süreçte iki ülkenin sınır konularında ilk karşı karşıya geldiği yer önce Tibet Prensiği bölgesi ve sonra yine bu sorunla bağlantılı olan, Hindistan kontrolündeki Keşmir'in Ladak bölgesi olmuştur.

Tibet sorununun temelinde, Çin İmparatorluğu, Rus Çarlığı ve İngiliz Hindistan'ı arasında 19. Asırda Himalayalar'da yaşanan ve "Büyük Oyun"un doğuda sahnelenen bir perdesinden ibaret olan rekabet yatar.¹⁰ Tibet, ilk ve Orta çağda çoğunlukla Çin yönetimleri hâkimiyeti altında kalmıştır. Tibet, 19. Asır sonları ile 20. Asrın ilk yarısında, Rus ve İngiliz ilerlemesi, iç çatışmalar, Batı ülkelerinin

7 Cemre Pekcan, "Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan ilişkileri", ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 1(1), 19-32, 2016

8 Robert A. Huttenback, age

9 Margaret W. Fisher ve Leo E. Rose, age

10 Robert A. Huttenback, "The 'Great Game' in the Pamirs and the Hindu-Kush: The British Conquest of Hunza and Nagar", Modern Asian Studies, Vol. 9, No. 1 (1975), pp. 1-29,

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

uyguladığı yarı sömürgeleştirme siyasetine Japonya'nın da katılmasıyla Çin'in zayıf kalması neticesinde kısmen daha özgür yaşamıştır.¹¹ Bu dönemde Tibet üzerinde İngiliz Hindistan'ı vasıtası ile ağırlığını hissettiren İngiltere, bu sert coğrafyada doğrudan işgal politikası gütmemiştir. Afganistan ve Keşmir'de yaşadığı tecrübelerden ders çıkaran İngiltere; Himalaya coğrafyasında doğrudan işgal yerine, ticarî ve idarî imtiyazlar kazanarak, dolaylı yoldan söz sahibi olmayı yeğlemiştir. İngiliz Hindistan'ı yöneticilerinin bölgeye fiili müdahalelerini tasvip etmeyen İngiltere bu tür girişimleri engellerken, Çin'in bölgede etkin olma çalışmalarına ise fazlaca engel çıkarmamıştır. Rus tehdidine karşı Çin'i denge unsuru olarak gören İngiltere Çin'in bölgede zemin kazanma çabalarını tolere ederek, siyasî ve ekonomik çıkarlarını korumaya çalışmıştır.¹² İngiltere aynı zamanda Tibet'i de Çin ve Rus etkisine karşı arada bir tampon bölge olarak tutmayı hedeflemiştir.¹³

1949 yılında kurulan Mao ÇHC'si, tıpkı uzun süre savaştıkları milliyetçilerin yaptığı gibi, Çin'in tarihi mirasına sahip çıkmış ve McMahon Hattını da kabul etmemiştir. Tibet'in tarihi bir Çin toprağı olduğunu iddia eden ÇHC Yönetimi güneye doğru ilerlemeye devam ederek, 1950 yılında Tibet'i işgal etmiştir.¹⁴ İngiliz Hindistan'ının devamı olduğunu savunan Hindistan Birliği'nin McMahon Hattını sahiplenmesi ve İngiliz Hindistan'ı tarafından yapılan bu anlaşma ile Tibet'te kazanılmış olan ticarî ve idarî hakları koruma çabası iki ülke ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Hindistan Başbakanı Nehru'nun ÇHC'ye karşı yapıcı bir politika izleme isteği nedeniyle Hindistan gerilimi azaltmayı tercih etmiş ve sorun büyütülmemiştir.¹⁵ Devamında Hindistan'ın 1953 yılında Kore Savaşının bitirilmesi için yapılan görüşmelerde üstlendiği yapıcı rol, iki ülke arasındaki olumlu bir hava oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu olumlu havanın da katkısıyla Tibet konusunda yapılan görüşmelerde iki ülke uzlaşmayı başarmış ve varılan bu mutabakat; "Barış İçinde Yaşamanın Beş İlkesi (Panch Shila veya Panch Sheel)"¹⁶ * olarak, "Tibet Üzerine ÇHC-Hindistan Antlaşması-29 Nisan 1954" ile resmiyet kazanmıştır.¹⁷ Bu anlaşma ile Tibet'in ÇHC toprağı olduğu taraflarca tescil edilmiştir.

11 Turan, age, s.597

12 Gaye Gürkan, "Tibet Sorunu ve Uluslararası Sistem", BİLGESAM, 10 Kasım 2008

13 Pokharna, a.g.e.

14 Andrew M. Fischer, "A Land Called Tibet," India International Centre Quarterly, Vol. 36, No. 3/4, INDIA-CHINA NeighboursStrangers (WINTER 2009 SPRING 2010), pp. 234-251,

15 K. S. Shelvankar, "China's Himalayan Frontiers: I India's Attitude", International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 38, No.4 (Oct., 1962), pp. 472-484,

16 Pakistan Institute of International Affairs, "Regional Alliances, 'Panch Shila' and Bandung", Pakistan Horizon, Vol. 9, No. 3 (September, 1956), pp. 157-162

* Bu temel beş prensip; Egemenlik ve Toprak Bütünlüğüne Saygı prensibi, Saldırmazlık prensibi, İçişlerine Karışmama prensibi, Eşitlik ve Karşılıklı Fayda Sağlama prensibi ve Barış İçinde Birlikte Yaşama prensibidir.

17 A.K.Ghosal, "Panch Shila: An Essay in Promotion of World Peace and Understanding" The Indian Journal of Political Science, Vol. 17, No. 1 (JANUARY-MARCH 1956), pp. 59-63

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

2. HİNDİSTAN-ÇHC SINIR SAVAŞI-1962

Panch Shila Mutabakatına varmak, daha çok Hindistan'ın iyi niyetli tutumu ve Hindistan Başbakanı Nehru'nun özel gayretleri neticesinde mümkün olurken, ÇHC'nin Tibet üzerindeki egemenliğini tanıma ve Hindistan'ın tarihi haklarından genel bir çerçevede vazgeçme kapsamında hayata geçirilmiştir. Neticede 1954 yılında varılan bu uzlaşma, Hindistan'ın Tibet'teki haklarının büyük bir çoğunluğundan vazgeçmesi anlamına gelmiştir. Ancak ÇHC, ülke sınırları içinde otoritesini sağlama aldıkça, bir yandan Himalayalar'daki sınırlarda yeni talepler gündeme getirmiş, diğer yandan taktik avantaj sağlayan coğrafyalarda bağlantı yolları ve mevziler inşa etmeye başlamıştır. ÇHC'nin McMahon hattı uzanımındaki yol yapma çalışmaları 1956'dan itibaren aleniyet kazandıkça Hint tarafındaki iyimserlik havasının yerini şüphe almış ve Hindistan sınır politikasını yeniden değerlendirmiştir. Bu gelişmeler sonrasında Hint tarafı, ÇHC askerlerinin sahada yaptığı taktik hamleleri engellemenin yanı sıra kritik arazilerde benzer adımlar atmaya başlamıştır. Bundan sonra gerilim sürekli artarken yapılan görüşmeler çözüm üretmekten uzak kalmıştır.

Tibet halkının direnmesi nedeniyle ÇHC'nin Tibet'de otoritesini sağlaması 1950'lerin sonunu bulmuştur. ÇHC işgaline karşı mücadele eden Tibet'in ruhani lideri Dalay Lama, Mart 1959'da Hindistan'a kaçmıştır. Bu arada Tibet direnişine destek veren ABD ve Hindistan istihbarat teşkilatları, birbirinden bağımsız olarak, ÇHC'nin başarısız olması için ellerinden geleni yapmıştır.¹⁸ Dalay Lama'nın Tibet sınırına yakın Hint topraklarında, sürgünde bir Tibet Hükümeti kurması sonrasında ÇHC sert tepki göstermiş ve bu konudaki anlaşmazlık ÇHC-Hindistan gerilimini artırmıştır.¹⁹ Bu olaydan sonra yaşanan ufak çaplı sınır çatışmaları ile ivmelen askerî gerilim de sınır sorununa eklenmiştir.

Müteakiben Ekim 1959'da, Keşmir'in Ladak Bölgesi'ndeki sarp arazide bulunan ve ÇHC için, Şincan Özerk Bölgesi ile Tibet arasındaki ikmal yollarını sağlama alma kapsamında stratejik öneme sahip Kongka ve Lanak geçitlerinde sınır kontrol noktaları kurma çalışması yapan Çin askerlerine Hint askerlerinin müdahalesi, askerî gerilimin tırmanmasında kırılma noktasını oluşturmuştur. ÇHC topraklarından güney istikametinde Tibet'e yapılabilecek ikmal için sınırlı imkân veren yolları aşmak çok zordur. Ayrıca bu yollarda Tibet'li direnişçilerin muhtemel pusularının ikmal yollarını sekteye uğratma kapasitesi çok yüksektir. ÇHC için bu itibarla Ladak bağlantısı hayati öneme ha-

18 Bruce Riedel, Kıyametin Eşiğinde Amerika, Hindistan ve Pakistan Sarmalı, Çev.Arzu Birkan, Matbuat Yayın Grubu, İstanbul, 2014,, s.67

19 George N.Patterson, "Recent Chinese Policies in Tibet and towards the Himalayan Border States", The China Quarterly, No. 12 (Oct. - Dec., 1962), pp. 191-202

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

izdir.²⁰ Bu mantık doğrultusunda Çin birlikleri silahlı çatışmaya girmiş ve müdahale eden Hint askerlerine ciddi bir zayıat verdirerek faaliyetlerini tamamlamıştır. Bu bölgedeki Hint zayıatı askerî gerilimi tetiklemiş ve misillemelere neden olmuştur.

Bu çatışma sonrası yapılan sınır görüşmeleri sonuç vermediği gibi tarafların hak iddialarını artırmaya yaramıştır. Bundan sonra taraflar sınır hattında kontrol noktası kurarak avantaj sağlama yarışına girmiş ve bu durum askerî rekabeti artırmıştır. Devamında tarafların tartışmalı bölgelerdeki birliklerini takviye etmesi nedeniyle sınır çatışmaları da artmıştır.²¹ Müteakiben 1962 yazında, Butan sınırına kaydırılan Hint kuvvetlerinden bir birlik tartışmalı Che Dong Noktasındaki Tagla Sırtları'nda konuşlanmaya başlamıştır. Bu gelişmeyi kabul etmeyen ÇHC'nin Takviyeli bir Piyade Taburu, 8 Eylül 1962'de yaptığı bir saldırı ile Hint birlik konuşlanmasını engellemiştir. Hint birliklerinin Tagla Sırtlarını geri almak için yaptığı harekâtın devamında gerilim yükselmiş ve ÇHC ordusu, 20 Ekim 1962'de saldırıya geçerek, Hindistan'ın Arunachal Pradesh Eyaleti ve Ladak bölgelerindeki bazı stratejik noktaları işgal etmiştir. Hindistan'ı baskın tarzında bir saldırı ile yenilgiye uğratan ÇHC, 21 Kasım 1962'de tek taraflı ateşkes ilan ederek savaşa son vermiştir.²² ÇHC bu savaş ile Ladak bölgesinde işgal ettiği Aksai Çin Çölü'nü ülkesinde katarken, Arunachal Pradesh Eyaleti'nde işgal ettiği alandan daha sonra geri çekilmiştir.

Bu arada Pakistan ile ÇHC, ÇHC-Hint sınır çatışmalarının başladığı 1959'da, sınır sorunlarını çözmek için görüşmelere başlamış ve 1962 sonbaharında, ÇHC-Hindistan savaşı sonrasında uzlaşmaya varmıştır.²³ İki ülke arasında varılan bu mutabakat 02 Mart 1963'te imzalanan anlaşma ile resmîyet kazanmıştır. Bu anlaşma; Pakistan'ın, kendi kontrolü altındaki Keşmir'de ÇHC'nin hak iddia ettiği bölgeyi ÇHC'ye vermesi anlamına gelirken, Pakistan-ÇHC stratejik ortaklığının başlangıç noktasını teşkil etmiştir.²⁴ Diğer yandan 1962 savaşında yaşanan şok yenilgi, Hint halkında büyük bir hayal kırıklığı yarattığı gibi ÇHC'ye karşı olan güvensizlik algısını da güçlendirmiştir. Bu gelişmeler sonrasında ÇHC-Hindistan sınır sorunu kalıcılaşırken; iki ülke ilişkileri zaman zaman yumuşama eğilimi gösterse de çoğu zaman rekabet-düşmanlık havasında seyretmiştir. 1962 ÇHC-Hindistan Savaşı sonrasında hayat geçirilen ÇHC-Pakistan ittifakı sonrasında; ÇHC, Keşmir Sorunu'nda Hindistan'dan yana olan tavrını Pakistan'dan yana kaydırmış ve Pakistan'ı her alanda desteklemeye başlamıştır.

20 Margaret W. Fisher ve Leo E. Rose, age

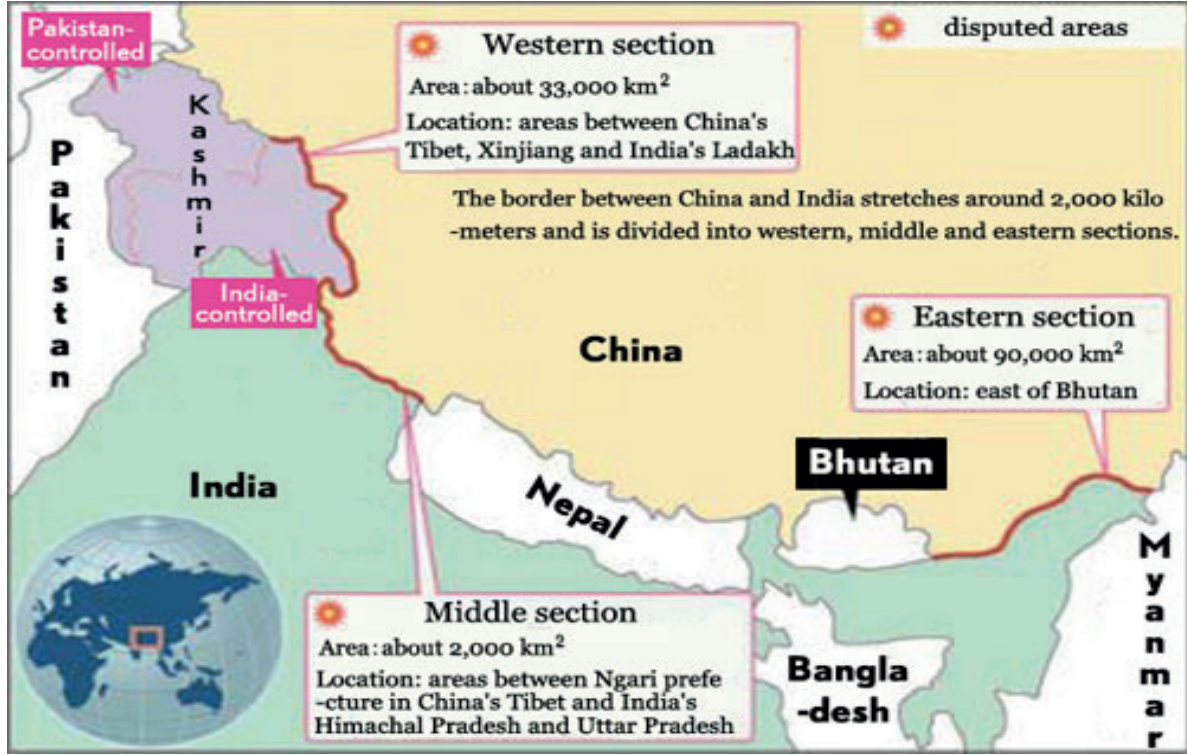
21 Shelvankar, a.g.e.

22 Sheikh Mohd Arif, "Sino-India Border War", Journal of Political Sciences and Public Affairs, 2015, 3:1 Vikram University, India

23 Shelvankar, a.g.e.

24 J.N. Dixit, India-Pakistan in War & Peace, Thomson Press (India) Ltd, New Delhi, 2002, s.427-434

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Harita-2: 1962 Savaşı Sonrası Oluşan Tartışmalı Sınırlar ve Sektörler

ÇHC ve Hindistan arasında 1962 yılında yaşanan sınır savaşı sonrasında iki ülke arasındaki 2500 mil (yaklaşık 3488 km) uzunluğundaki tartışmalı sınır, Hindistanlı uzmanlar tarafından üç bölgeye ayrılarak incelenmiştir. Eyaletlerin coğrafi konumlarına göre yapılan bu tasnifte: Batı sektörü; Ladak Bölgesi sınırı, Orta sektör; Himachal Pradesh ve Uttarakhand Eyaletleri sınırı, Doğu Sektörü; Sikkim ve Arunachal Pradesh Eyaletleri sınırı olarak tanımlanmaktadır.

3. KARŞILIKLI GÜVENSİZLİK ALGISINDAN REKABETE EVRİLEN İLİŞKİLER

a. Sınır-Güvenlik Mücadelesi

1962 ÇHC-Hindistan Savaşı sonrasında Hindistan, ÇHC sınırına birlik takviyesi yaparak kritik noktaları kontrol altına almış ve ihtilaflı diğer noktaları kaybetmemek için ciddi bir mücadele başlatmıştır. Bu süreçte Hindistan'ın önceliği, hudut hattındaki zayıf prensliklerin ÇHC kontrolüne girmesini engellemek olmuştur. Bu hedef doğrultusunda Hindistan, Nepal üzerinde etkin olmaya çalışan ÇHC'yi dengelemek maksadıyla, ÇHC'nin ülkesini işgal etmesinden korkan Nepal kralı ile anlaşarak, Nepal-Hindistan-Tibet sınırındaki stratejik Kalapani bölgesine birlik kaydırmış ve taktik avantaj

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

sağlayan gözetleme postaları kurmuştur.²⁵ Bu arada ÇHC'nin 1964 yılında nükleer silah üretmeyi başarması Hindistan'daki güvensizlik ve ÇHC tehdidi algısını zirveye taşımıştır. Bu gelişme sonrasında Hindistan, sınır güvenliğini sağlama almak ve ÇHC'yi askerî olarak dengelemek hedefine kilitlenmiştir. Bu dönemde kısmen Hindistan kontrolündeki yarı bağımsız bir prenslik olan Sikkim ile Tibet (ÇHC) sınırındaki stratejik Chumbi Vadisi'ndeki Hint kontrol noktaları civarında çıkan çatışmalarda (Nathu La-Eylül 1967 ve Cho La-Ekim 1967), iki taraftan yüzlerce asker hayatını kaybetmiştir. Bu çatışmalar Hindistan'ın silahlanma yarışını hızlandırırken nükleer silah elde etme isteğini kamçılamış ve Hindistan 1974 yılında nükleer silah üretmeyi başarmıştır. İki ülkenin bundan sonraki sınır ve güvenlik rekabeti nükleer tehdidi de kapsayan tehlikeli bir ortamda cereyan etmiştir.

Hindistan, Himalaya sınırlarının korunmasında stratejik öneme sahip Nepal toprağı Kalapani'yi kontrol altına almasına rağmen, Nepal üzerindeki etkinlik mücadelesi zamanla ÇHC lehine dönme-ye başlamıştır. Hindu inancını resmen sahiplenilen Nepal'in dünya ile irtibatının Hindistan üzerinden sağlanması ve kültürel yakınlık gibi nedenlerle Hindistan başlangıçta Nepal üzerinde belirleyici olsa da zamanla bu ağırlığını kaybetmiştir.²⁶ Hindistan'ın Sikkim'i ilhak etmesi Nepal'i endişelendirirken ÇHC'yi denge unsuru haline getirmiştir. Nepal'in 1990'da monarşiyi kaldırıp demokratik bir sistem kurma gayretleri Hindistan ile ilişkilerine olumlu etki yapsa da Maocu Nepal Komünist Partisi'nin 1996'da başlattığı ayaklanma sonrasında ülke istikrarsız bir sürece girmiş;²⁷ bu ortamda ÇHC ağırlığını artırırken, Hindistan karşıtlığı da güçlenmiştir.

Nepal ve doğu uzanımındaki sınır güvenliğini koruma hedefine kilitlenen Hindistan, Nepal'de zemin kaybetmeye başladığını gördüğünde Sikkim'e daha fazla önem vermeye başlamıştır. Çin ve Hint birlikleri arasında yaşanan 1967 çatışmaları sonrasında Sikkim üzerinde egemenlik kurma rekabeti hızlanırken Hindistan, tarihi bağlarının verdiği avantajı da kullanarak (güç kullanmadan-anlaşma yoluyla), Sikkim'i 1974 yılında ülkesine katmıştır.²⁸ Sikkim'in Hindistan'a bağlanması süreci iki ülke arasında gerilimi artırsa da çatışmaya neden olmamıştır.

Hindistan, İngiliz Hindistan'ı toprağı olan Butan ile 8 Ağustos 1949 tarihinde imzaladığı Dostluk Anlaşması uyarınca bu ülkeyi güvenlik şemsiyesi altına almıştır. Bu anlaşmadan sağladığı kazanımlar sayesinde Hindistan sınır çatışmaları döneminde, coğrafi olarak tecrit edilmiş konumda bulunan

25 Balasubramanian. C, "Deepening Fault Lines: India – Nepal Border Issues," South Asia Analyses Group, 30 Mayıs 2020, erişim 30 Mayıs 2020 23 18

26 Patterson, a.g.e.

27 Türkan Hançer, "Nepal: Gelenek ile Modernizmin Çatışması", Dünya Çatışma Bölgeleri, der. Kemal İnät v.d., s.591-596

28 "AGREEMENT BETWEEN THE GOVERNMENT OF INDIA, THE CHOGYAL OF SIKKIM AND THE LEADERS OF THE POLITICAL PARTIES OF SIKKIM", India Quarterly, Vol. 30, No. 1 (January-March 1974), pp. 71-7

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

bu küçük ülkeye ÇHC'nin nüfuz etmesine engel olmuştur. Butan, tampon bir bölge konumu taşıması nedeniyle Hindistan'ın Kuzeydoğu sınır güvenliği için hayati öneme sahiptir. Coğrafi tecrit edilmişliğini, güvenlik ihtiyacını, dünya ile bağlantısını ve ekonomik sorunlarını Hindistan koruyuculuğu altında aşmaya çalışan Butan için de Hindistan vazgeçilemez ortaktır.

İngiliz Hindistan'ı toprağı olan Myanmar (Burma/Birmanya) 4 Ocak 1948'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanmıştır. Hindistan ve ÇHC arasında bir tampon bölge konumunda bulunan Myanmar, İngiliz mirası bir sınır sorunu taşımadığı için iki ülke arasında gerilim alanı olmasa da, Bengal Körfezinde kıyısı olması itibariyle ÇHC-Hindistan rekabetinde dolaylı yoldan önem taşımıştır.²⁹ Myanmar, ülkesinin topraklarında üslenen Hintli ayrılıkçı grupların Hindistan'ın kuzeydoğu eyaletlerinde terör eylemleri düzenlediği ve Hindistan'a taşınan uyuşturucu trafiğinin Myanmar'da konuşlu Hintli terör yapıları tarafından yönlendirildiği iddiaları nedeniyle zaman zaman Hint baskısına maruz kalmıştır. ÇHC'nin bu ülkede ekonomik ve askerî ağırlığını artırması sonrasında Hindistan, Myanmar ile ilişkilerini düzeltme yolunda adımlar atarak ÇHC ağırlığını dengelemeye çalışmıştır.

Hindistan-ÇHC arasında bir sınır-güvenlik sorunu teşkil etmeyen Doğu Pakistan coğrafyası, Hindistan-(Batı) Pakistan ilişkileri gerildikçe, Hindistan'ın tehdit değerlendirmesinde öncelikli bir konuma evrilmiştir. Doğu ve Pakistan arasında jeopolitik sıkışmışlık yaşayan Hindistan'da, ÇHC'nin Pakistan ile ittifak ilişkisine girmesi alarm zillerini çaldırmıştır. Devamında ÇHC'nin Hindistan'ın Kuzeydoğu eyaletlerindeki ayrılıkçı hareketleri desteklediğine dair istihbarat bilgileri gelince Hindistan'ın güvenlik kaygıları zirveye çıkmıştır. Bundan sonra Hindistan devlet aklı; zayıf nokta olarak gördüğü Doğu Pakistan'ı, Batı Pakistan'dan kopartma hedefine kilitlenmiştir. Batı Pakistan'ın ötekileştirdiği Doğu Pakistan'ın hassas noktalarını ustaca kullanmayı başaran Hindistan, Bengal milliyetçiliğini de körükleyerek iç çatışma çıkmasını desteklemiştir. Müteakiben Hindistan, Batı Pakistan'ın ayaklanmayı bastırmak için uyguladığı şiddetin ülkesine yansımalarını ve topraklarına akan insan göçünü gerekçe göstererek, Kasım 1971'de çatışmaya dâhil olmuş ve Batı Pakistan'ı hezimete uğratmıştır. Hindistan, 1972 başında Doğu Pakistan'ın Bangladeş adıyla yeni bir devlet olarak sahneye çıkmasında da başrolü oynamıştır.

Hindistan, Bangladeş'in bağımsızlığını kazanmasındaki başat rolüne rağmen Bangladeş'i kontrol altında tutmayı başaramamış, tarihi ve jeopolitik sorunlar zamanla Bangladeş'in Hindistan'dan uzaklaşmasına neden olmuştur. Hindistan-Bangladeş ilişkileri sorunlu alanları barındırmaktadır. Bangladeş, Hindistan topraklarını aşarak ülkesine giren nehirler ile sınır sorunlarında Hindistan'ın

29 Russell H. Fifield, "New States in the Indian Realm", The American Journal of International Law, Vol. 46, No. 3 (Jul., 1952), pp. 450-463

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

uyguladığı politikalardan rahatsızdır. Hindistan ise; özellikle ülkesinin Assam eyaletinde yoğunlaşan Müslüman göçmenlere yenilerinin eklenmesinde Bangladeş'in kayıtsız kaldığını ve Hintli terör örgütlerinin Bangladeş topraklarını kullanarak ülke içinde yaptığı eylemlerin önlenmesinde Bangladeş'in gönülsüz davrandığını düşünmektedir. Hindistan, Bangladeş ile ilişkilerini düzeltmek için sınır sorunları ve sınır aşan su kaynaklarının paylaşımı hususunda tavizler vermesi ve ekonomik yardım yapmasına rağmen, Bangladeş'in ÇHC ve Pakistan ile gelişen ilişkilerinden de rahatsızdır. Bunlara ilave olarak; Çin savaş gemilerinin Bangladeş'in Chittagong Limanı'ndan yararlanması, ÇHC'nin Myanmar ve Bangladeş'i birbirine bağlayan bir otoyol inşa etmesi, Bengal Körfezi'ndeki doğal gaz yatakları üzerinde imtiyazlar sağlaması ve Bangladeş'in en önemli silah tedarikçisi haline gelmesi Hindistan'ı çok rahatsız etmiştir.

b. Çin-Hint Rekabetinde Pakistan Faktörü

Pakistan ile kurduğu ittifak sonrasında ÇHC, 1965 Hindistan-Pakistan savaşında Pakistan'ı desteklemenin yanında silah ve mühimmat yardımı da yapmıştır. ÇHC, Pakistan'ın savaşı kaybedeceği anlaşıncı Hindistan'ın Sikkim Bölgesi sınırına birlik kaydırarak Hindistan'ı savaşı sonlandırmaya zorladığı gibi Doğu Pakistan'a saldırmasını da engellemiştir. Zor bir durumda kaldığı savaşta Doğu Pakistan'daki zafiyetinin ÇHC desteği ile aşılması Pakistan için çok değerli olmuş³⁰ ve bu destek iki ülke ilişkilerini ileriye taşımada temel oluşturmuştur. Bundan sonra ÇHC-Hindistan ilişkisi karşılıklı güvensizlik zeminine yerleşirken, ÇHC-Pakistan ilişkileri ise sürekli olarak geliştirmiştir. Hindistan da bu savaş sonrasında denge sağlamak amacıyla Tayvan ile ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiştir.³¹ ÇHC, 1971 Pakistan-Hindistan Savaşında da Pakistan'ın yanında yer almış ve daha çok diplomatik alanda destek sağlamıştır.

Pakistan-ÇHC ilişkilerinin oturduğu zemin karşılıklı çıkarların tartışılmazlığı gerçeğine yerleştiği için küresel gelişmelerden pek fazla etkilenmemiştir. SSCB'nin Afganistan'ı işgal ettiği dönemde Pakistan'ın ABD ile yaptığı stratejik işbirliği, ÇHC ile olan ittifak ilişkisine zarar vermemiştir. Pakistan ile ÇHC, aradaki ilişkilerini "all weather friend-her türlü şart ve durumda dost"³² olarak tanımladıkları için Pakistan'ın ÇHC'den beklentisi her zaman çok büyüktür. Hindistan ile Pakistan arasında 1984 yılında çıkan Şiaçen Buzulları Krizi ve 1999 yılındaki Kargil Krizinde Pakistan'ın ilk olarak destek aradığı ülke ÇHC olmuş ve ÇHC'ye büyük umut bağlanmıştır. ÇHC ise Pakistan politikasını daha

30 Momammad .Asghar Kahn,.We've Learnt Nothing From History–Pakistan: Politics and Military Power, Oxford University Press, New York NY, 2005, s.236

31 Arif, a.g.e.

32 Rosheen Kabraji, "All-Weather Friendship?", The World Today, Vol. 68, No. 1 (January 2012), pp. 7-9

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

realist bir düzlemde yürütmeyi tercih etmiştir. ÇHC, Pakistan'a siyasî, askerî ve ekonomik alanda yardım yapmaya devam ederken, her türlü şart ve durumda Pakistan'ın yanında yer alıyor görüntüsü vermekten de imtina etmiştir.

ÇHC, Hindistan ile yaşadığı sorunlarda Pakistan'ın tezlerine destek vermekle birlikte uluslararası camianın reaksiyonlarını göz önünde tutarak hareket etmeyi tercih etmiştir. Konjonktürel gelişme ve dengeleri dikkate alarak temkinli bir politika izleyen ÇHC'den abartılı destek beklentisi zaman zaman Pakistan'ı hayal kırıklığına uğratsa da Pakistan ÇHC'ye bel bağlamaya devam etmiştir. Bütün kırılmalara rağmen Pakistan için ÇHC en güvenilir "büyük güç" olmuş ve Pakistan, ÇHC ile ittifak ilişkisini geriye götürecek bir adım atmaktan kaçınmıştır. ÇHC de temkinli-örtülü desteğini sürdürerek Pakistan'ı, Hindistan'a karşı bir denge unsuru olarak yükseltmeye devam etmiştir. Hindistan kaynaklarına göre; Pakistan nükleer silah üretme kapasitesine ÇHC desteği ile ulaşmış ve ilk nükleer silah denemesini de 1987 yılında Çin topraklarında yapmıştır.³³ Hindistan da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile işbirliğini geliştirerek denge sağlamaya çalışmıştır.

ÇHC-Pakistan doğal ittifakı yeni işbirliği alanları ile geliştirilmektedir. İki ülke 2002 yılında, Pakistan'ın Belucistan Eyaleti sahilindeki Gwadar Limanı'nı, ÇHC finansmanı ile geliştirmeye başlamıştır. Gwadar Limanı, enerji dağıtım noktası olma potansiyelinin yanı sıra Hint Okyanusu deniz trafiğini kontrol etme noktasında da stratejik bir üstür. ABD ve Hindistan, Pakistan'ın Gwadar'da ÇHC'ye deniz üssü verme ihtimalinden rahatsızlık duymuş; bu gelişme ABD-Hindistan ekseninde güvenlik kaygısına yol açmıştır.³⁴ Nitekim ilerleyen yıllarda, liman altyapısının gelişmesine paralel olarak Çin ve Pakistan Donanması'na ait gemiler burada konuşlandırılmıştır. Gwadar Limanı, ÇHC'nin Malaka Boğazı'na bağımlı olan deniz ticareti ve enerji güvenlik sorununa da alternatif getirerek, ÇHC'nin 2013 yılında başlattığı OBOR atılımında kilit rol üstlenirken, CPEC Projesi kapsamındaki ÇHC yatırımları Pakistan ekonomisine can vermektedir.³⁵ CPEC projesi ile ÇHC, Şincan Uygur Özerk Bölgesi'ni geliştirerek ülkeye entegrasyonunu kolaylaştırmak ve bir iç güvenlik sorununa da çözüm bulmak istemektedir.³⁶ ÇHC, Pakistan'ın Hindistan karşısında ikinci cephe olmasını sağlama hedefi kapsamında, Pakistan'a nükleer sahada ve savunma sanayinde de destek vermeyi sürdürmektedir.

ÇHC ve Pakistan, Pakistan'a bağlı Keşmir'deki dağlık coğrafya üzerinde Karakorum Otoyolu projesini hayat geçirerek Pakistan-Şincan Uygur Özerk Bölgesi bağlantısını sağlamayı başarmış-

33 Dixit, a.g.e, s.336-338

34 Tarık Ali., The Duel/Pakistan on the Flight Path of American Power, Scribner New York NY, 2008, s.262

35 Arif Rafiq, "The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC); Barriers and Impact", United States Institute of Peace, Peaceworks No. 135, 25 Ekim 2017

36 Ziad Haider, Sino-Pakistan Relations and Xinjiang's Uighurs Politics, Trade, and Islam along the Karakoram Highway", Asian Survey, Vol. 45, No. 4 (July/August 2005), pp. 522-545.

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

tır. Karakurum Otoyolu, iki ülke arasında ticarî bağlantı sağlamanın yanı sıra muhtemel bir Pakistan-Hindistan çatışmasında ÇHC'nin Pakistan'a her türlü takviyeyi yapmasına imkân verir. Bu nedenle Hindistan, proje ilk olarak telaffuz edilmeye başlandığından bu yana projeye karşı çıkmış ve her iki tarafı, "Hindistan toprağı olan bir bölgede" hukuksuz işler yapmakla suçlamıştır. Projenin alt yapı çalışmalarının başlaması sonrasında Hindistan, 1962'den itibaren bölgeye gözetleme postaları göndererek inşaat çalışmalarını takip etmiş³⁷ ve 1984 yılında yaşanan Şiaçen Buzulları Çatışmasının tohumlarını atmıştır. ÇHC, 1962 savaşında işgal ettiği Ladak bölgesindeki Aksai Chin Çölü'nün yüksek noktalarında gözetleme noktaları inşa ederek, Pakistan-Şıncan-Tibet bağlantı yollarını güvence altına alma noktasında taktik avantaj kazanmıştır.

Hindistan da Pakistan'a karşı İran ve Afganistan'ı bir denge unsuru olarak görmüştür. Hindistan; Pakistan-Afganistan anlaşmazlığının temelinde yatan Durrand Hattı sorununu ve Peştun nüfusun Afgan bağıni zafiyet olarak görmüş ve Pakistan'ı kuzeyden istikrarsızlaştırmaya çalışmıştır. ÇHC-Pakistan ittifakı geliştikçe Hindistan, Peştun kozuna daha fazla yönelerek, Afganistan'a desteğini artırmıştır. Karakurum Otoyolu'nun inşası sonrasında Hindistan, Tacikistan'da üslenerek denge kurma yoluna gitmiştir. Afganistan-ÇHC sınırına uzanan Wakhan şeridinin hemen kuzeyindeki Tacik kentleri Ayni (2002) ve Farkhor (2005)'da birlik ve savaş uçağı konuşlandıran Hindistan, ÇHC-Pakistan Karakurum bağlantısını tehdit etme imkânına kavuşmuştur. Bu üsler aynı zamanda Hindistan'a, ÇHC ve Pakistan'ın derinliklerini etki altına alacak füze ve uçak konuşlandırma kapasitesi de sağlamaktadır.

Hindistan, Pakistan'ı çevreleme hedefinde İran ile örtüşen çıkarlarına paralel olarak, ÇHC-Pakistan Gwadar Limanı projesine karşı İran'ın Çabahar (Şah Bahar) Limanı'nı geliştirmekte ve bu limanı demir yolu ile İran'ın Zaheden şehrine bağlayarak, bu noktadan Türkmenistan ile bağlantı kurmayı hedeflemektedir. Hindistan bunun yanı sıra Çabahar Limanı'ndan başlayıp Afganistan'dan geçerek Orta Asya ile bağ kurmayı planladığı otoyolu projesini Tacikistan'a kadar uzatmaya çalışmaktadır.³⁸

c. Çözüm Arayışları ve Sınırdaki Askerî Karşılaşmalar

ÇHC, Mao'nun 1976 yılındaki ölümüne kadar Tibet içindeki sertlik politikasını değiştirmemiş ve Hindistan'a karşı olumsuz tutumunu sürdürmüştür.³⁹ Mao'nun ölümü sonrasında Hindistan ile ilişkileri tamir etmek kapsamında önce 1976'da diplomatik ilişkiler kurulmuş ve bunu 1978'de ticarî ilişkilerin başlatılması takip etmiştir.⁴⁰ Yeni ÇHC lideri Deng Xiaoping'in 1970 sonlarında hayata ge-

37 Riaz Ahmad Chaudry, *The Real Face of India*, Brite Books, Lahore, 2010, s.168

38 Dinçer Özdamar, "Hindistan'ın Önemi", *Hindistan Asya'nın Yeni Gücü*, Ülke Kitapları, İstanbul, 2007, s.30

39 Pokharna, a.g.e.

40 Pekcan, a.g.e.

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

çirdiği ekonomik dönüşüm ve yumuşama politikası Tibet sorununa da olumlu yansımıştır.⁴¹ 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgal ederek Güney Asya'ya inmesi, bu ülke ile ideolojik ayrılıklar ve sınır sorunları nedeniyle çatışmalı bir ilişki yaşayan ÇHC'nin güvenlik kaygılarını artırmış ve Hindistan ile ilişkilerini düzeltmesi gereğini hissettirmiştir.

Diğer yandan Hindistan tarafında, SSCB tehdidinin sınırlandırılması kapsamında ortaklaşan ABD-ÇHC-Pakistan işbirliği mekanizmasının ÇHC'yi daha güçlü konuma getireceği kanaati oluşmuştur. Bu değerlendirme sonrasında Hindistan, ÇHC ile sınır sorunlarını çözme konusunda bir girişim başlatmıştır. Afganistan'dan daha güneye inmeyi başarması durumunda SSCB'nin Hindistan ile işbirliği yapması ihtimalinden kaygı duyan ÇHC de bu girişimi olumlu karşılamıştır. Bu gelişmelerin gölgesinde ÇHC, Hindistan'ın işgal ettiği Sikkim bölgesindeki hükümlerini tanımış, Keşmir konusunda Pakistan'ı destekleyen tutumunu yumuşatmış ve Hindistan ile sınır sorunlarını görüşmeye başlamıştır. Bu olumlu havada iki ülke arasında, 1984 yılında, "En Çok Kayırılan Ülke Anlaşması" imzalanmıştır.⁴²

İki ülke arasında bu doğrultuda, 1981-1987 yılları arasında yapılan görüşmelerden bir uzlaşma çıkmamıştır. Müzakerelerde taraflar geçmiş tezlerde ısrarcı olunca, bir ara gerilim artmış ve Şubat 1987'de taraflar sınıra birlik kaydirmiştir. Anlaşmazlığın temelinde; ÇHC'nin, Hindistan'ın Arunachal Pradesh Eyaleti'nin, eskiden Tibet toprağı olduğu gerekçesiyle, kendilerine verilmesini istemesi yatmaktadır. Bu sorun nedeniyle 1980 yılından itibaren Arunachal Pradesh sınırlarında birlik hareketleri sürekli var olagelmıştır. Nisan 1987'de Arunachal Pradesh sınırındaki Sulu La ve Bum La bölgesinde taraflar çatışmanın eşiğine gelmiş ve Hindistan Dışişleri Bakanı N.D.Tiwari'nin Pekin ziyareti ile çatışma ortamı bertaraf edilmiştir. Müteakiben Hindistan Başbakanı Raciv Gandhi'nin 1988'deki ÇHC ziyaretinde varılan mutabakat⁴³ neticesinde, karşılıklı olarak birlikler geri çekilerek ortam yumuşatılmıştır. Taraflar 1988 yılında Panch Shila ilkeleri kapsamında bir bildiri yayınlayarak; sınır sorunlarının çözümü için çalışacaklarını beyan etmiştir. Hindistan ayrıca ülkesindeki Tibetli mültecilerin ÇHC aleyhindeki çalışmalarına izin vermeyeceğini deklare etmiştir. Bu olumlu havanın devamında birçok işbirliği anlaşması imzalanarak güven artırıcı uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda yeni sınır kapıları ile birlikte, Bombay (Hindistan) ve Şanghay (ÇHC) şehirlerinde karşılıklı olarak konsolosluklar açılmış ve savunma alanında işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Devamında 1993 yılında yeni işbirliği anlaşmaları imzalanmış ve karşılıklı askerî heyet ziyaretleri yapılmıştır.⁴⁴

41 Turan, a.g.e., s.602

42 Pekcan, a.g.e.

43 Prem Shankar Jha, "A shadow over the Himalayas:India's Tibet Problem", IFRI Centre Esie, Mayıs 2010

44 Jha, ae.

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

ÇHC'nin Myanmar ile askerî işbirliği anlaşmaları yapması ve Hindistan'ın Nicobar ve Andaman adaları yakınındaki Myanmar'a ait Coco Adası'nda askerî us kurmasına rağmen 1994 yılı boyunca Himalaya sınırlarında karşılıklı kuvvet indirimleri devam etmiş ve ÇHC'nin Keşmir konusunda Hint tezlerini destekleyen beyanları dikkat çekmiştir. 1995 yılında, sınır anlaşmazlıklarının çözümü ve Himalaya sınırlarında karşılıklı olarak birlik çekilmesi hususlarında yeni anlaşmalar imzalanmıştır. Aynı yıl Tayvan'ın Yeni Delhi'de bir kültür merkezi açması dahi ikili ilişkileri etkilememiş ve 1996 yılında ilave güven arttırıcı önlemler anlaşmaları imzalanmıştır. ÇHC'nin dış politikasındaki Tayvan hassasiyeti bütün muhataplarca bilinen ve dikkate alınan bir konudur. Zira ÇHC Tayvan'ı kendine bağlı eyalet olarak görür ve bunun hilafında hareket eden bir ülke ile normal şartlarda diplomatik ilişki bile kurmaz.⁴⁵

İki ülke ilişkilerinin bu olumlu seyri Hindistan ve Pakistan'ın Mayıs 1998'de yaptığı karşılıklı nükleer silah denemelerinden sonra sarsıntı geçirmiştir. Hindistan yetkililerince yapılan, "nükleer silahların Pakistan'a karşı değil, ÇHC tehdidine karşı üretildiği" açıklaması ÇHC tarafında hayal kırıklığı yaratmıştır. Hindistan Dışişleri Bakanı Jaswant Singh, Hindistan ile Pakistan arasında Kargil çatışmalarının yaşandığı Haziran 1999'da ÇHC'yi ziyaret etmiş; ÇHC'yi tehdit olarak görmediklerini beyan ederek ÇHC'yi yumuşatmaya ve Pakistan'a destek vermesini engellemeye çalışmıştır. Bu ziyaret amacına ulaşmış ve iki ülke bu gelişme sonrasında ekonomik ilişkileri geliştirmek için adım atmıştır. Bu adımların devamında Hindistan 2003 yılında, Tibet'in ÇHC toprağı olduğunu, ÇHC de 2004 yılında Sikkim'in Hindistan toprağı olduğunu resmen kabul etmiştir.

Müteakiben ÇHC ve Hindistan 11 Nisan 2005'de, "Stratejik Diyalog" ilişkisi başlattıklarını açıklamış⁴⁶ ve 2006 yılını "Çin-Hindistan Dostluk Yılı" ilan etmiştir. İkili ilişkilerinin geliştirilmesi kapsamında 2006 yılında da sınır görüşmelerine devam edilmiştir.⁴⁷ ÇHC'nin, Tibet'i Hindistan'ın Sikkim Bölgesine bağlayan tarihi İpek Yolu üzerindeki Nathu La Geçidi'ndeki sınır kapısını 6 Temmuz 2006'da açması da bu olumlu havayı ileriye taşımıştır. ÇHC Devlet Başkanı Hu Cintoa'nun Aralık 2006'daki Hindistan ziyaretinde, ÇHC Hindistan Büyükelçisi'nin, Hindistan'ın Arunachal Pradesh Eyaleti üzerindeki hak iddialarını gündeme getirmesi ise o tarihe kadar gerçekleşen bütün ilerlemelerin rafa kaldırılmasına neden olmuştur. Bu gelişme sonrasında 2009 yılına kadar taraflar Arunachal Pradesh Eyaleti sınırlarını takviye etmiş ve bölgede gerilim yüksek seviyede seyretmiştir.⁴⁸ Bu arada Hindistan 2008 yılında, Ladak bölgesindeki Aksai Chin Çölü karşısında, hava indirme harekâtı

45 Edward Friedman, "China's Ambitions, America's Interests, Taiwan's Destiny, and Asia's Future," Asian Survey, Vol. 53, No. 2 (March/April 2013), pp. 225-244

46 Özdamar, Hindistan'ın Önemi, s.29

47 Arijit Mazumdar, "Centrality of Tibet" Economic and Political Weekly, Vol. 41, No. 41 (Oct. 14-20, 2006), pp. 4324-4325

48 Jha, a.g.e.

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

icra edebilecek kargo uçaklarının kullanabileceği bir hava indirme-bindirme sahası ile Karakurum bağlantısında önem taşıyan yol ve alt yapı inşa etmiştir.

Taraflar 2012 yılında yapılan görüşmelerde, sınırda cereyan edebilecek sorunları sahadaki ticarî yetkililerin çözebilmesi için iletişim kanalları ve ortak çözüm mekanizmaları kurulması konusunda mutabakata varmıştır. Sonraki yıl Ladak bölgesindeki tartışmalı alan Devlet Beg Oldie (DBO)'de ÇHC askerlerinin kamp kurmasına Hint birliklerinin müdahalesi ile başlayan kriz, ÇHC birliklerin sınıra yığınak yapması üzerine büyümüş ve Hint Ordusu da sınıra birlik kaydırarak gerilimi tırmandırmıştır. Bu gerilim döneminde Hint tarafı, Ladak bölgesinde 2008 yılında inşa edilen hava indirme-bindirme sahasını geliştirmiş, bölgeye uzun menzilli topçu silahları ile zırhlı birliklerin konuşlanmasını kolaylaştıran mevziler inşa etmiş ve Karakurum'a giden yol alt yapısını geliştirmiştir.⁴⁹ Üç hafta süren bu gerilimde taraflar 2012 mutabakatının yetersiz kaldığını görerek, sahadaki çözüm mekanizmalarını geliştiren ilaveleri mevcut mutabakata eklemiştir. Hindistan bu gerilim sürecinde sahada yaptığı alt yapı ve mevzi çalışmaları ile Karakurum-Ladak-Tibet sınır hattındaki (Batı Sektörü) stratejik zaafalarını azaltma noktasında taktik kazanımlar sağlamıştır.⁵⁰

Hindistan askerleri Ladak sahasındaki alt yapı çalışmalarına devam ederek, 2014 yılında Demchok civarında bir su kanalı inşa etmiş, ÇHC birliklerinin reaksiyonu neticesinde bölgede üç hafta süren bir askerî kriz yaşanmıştır. Aynı yıl, Ladak ile Himachal Pradesh Eyaleti kesişme noktasındaki Chumar civarındaki tartışmalı alanda Hindistan'ın yol inşası nedeniyle, 16 gün süren bir askerî gerilim daha yaşanmıştır. 2014 yılında yaşanan gerilimler, seçimleri kazanarak göreve başlayan Hindistan Başbakanı Modi'yi kutlamak için gelen ÇHC lideri Xi Jinping'in ziyareti sonrasında sonlanmıştır. Eylül 2015'de, Ladak'ın kuzeyindeki Burtse bölgesinde bir ÇHC geçici askerî barınağının Hint askerlerince yıkılması ile çıkan gerilim de büyümeden önlenmiştir.⁵¹

ÇHC'nin OBOR atılımına katılmayan Hindistan'ın, ÇHC'nin Mayıs 2017'de organize ettiği OBOR imza törenine katılma davetini geri çevirmesiyle iki ülke arasında soğuk rüzgârlar esmiştir.⁵² Devamında ÇHC-Butan-Hindistan ortak sınır hattındaki Doklam Platosu'nda, 08 Haziran 2017'de yol inşasına başlayan ÇHC birlikleri Hint askerleri tarafından engellenmiştir. Sikkim kuzeyinde konuşlu

49 Neville Maxwell, "What is Behind the Chinese 'Incursion' at Daulat Beg Oldie?", Economic and Political Weekly, Vol. 48, No. 20 (MAY 18, 2013), pp. 15-16

50 Zorawar Daulet Singh, "The Ladakh Face-off: India Must Draw the Right Lessons", Economic and Political Weekly, Vol. 48, No. 22 (JUNE 1, 2013), pp. 28-29

51 "India-China Flare-up Latest Addition to History of Disputes Guided by Diplomacy, Strategic Timing", NEWS18 INDIA, 27 Mayıs 2020, erişim, 27 Mayıs 2020 19 48

52 Sanjeev Miglani, "Diplomacy to defuse India, China border crisis slams into a wall: sources", REUTERS, 08, Ağustos 2017, erişim 09 Eylül 2017 23 33

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Hint sınır birliklerin bölgeye kaydırılması ile gerilen ortam; ÇHC birlik kaydırmaları ile krize evrilmiştir. ÇHC birliklerinin bölge civarında yaptığı tatbikatlara Hindistan Ordusu da Ladak bölgesindeki tatbikatlar ile cevap vermiş; ÇHC'nin savaş tehditlerini içeren açıklamaları ile gerilim tırmanmıştır. Butan'ın seçimler nedeniyle hassas olduğu bir döneme denk gelen bu gerilimin, ÇHC'nin, kendilerinin ve Butan'ın vereceği reaksiyonu test etmek maksadıyla manipüle ettiği planlı bir kriz olduğunu değerlendiren Hint Yönetimi geri adım atmamıştır. 73 gün süren askerî gerilim 28 Ağustos 2017'de, tarafların eski şartlara dönmeyi kabul etmesiyle yumuşamıştır. Bir ÇHC birliğinin Doklam Platosu'nun kuzeyinde bir müddet daha kalması nedeniyle Eylül ayında da kısmen devam eden gerilim, önemli kararlar alması beklenen ÇKP Kongresi öncesindeki ÇHC adımlarıyla sonlanmıştır.⁵³

Harita-3: Doklam Platosu Coğrafi Konumu

Hindistan'ın Ladak doğusundaki yol inşaa çalışmasına karşılık olarak Çin birliklerinin 2018 yılında Demchok civarında sınırı geçerek küçük çaplı bir kamp kurması ile oluşan kriz sahada çözüme kavuşturulmuştur. Hint Ordusu'nun Arunachal Pradesh sınırı bölgesinde yapacağı büyük çaplı tatbikat öncesinde, Eylül 2019'da, Ladak Bölgesi'ndeki Pangong Tso Gölü civarında çıkan kriz yine sahada çözülmüştür. Bütün gayretlere rağmen iki ülkenin 2013-2019 yılları arasında attığı adımlar yeni bir anlaşma veya mutabakat ile sonuçlanmamıştır. Bunda, Hindistan'ın 2013 görüşmelerinde gündeme getirdiği, "mevcut sınırların resmileştirilmesi"⁵⁴ önerisinin de katkısı vardır. Zira ÇHC mevcut sınırların meşruiyetini kabul etmemektedir. Bu arada Hindistan, Keşmir'deki statü değişikliğinin

53 A.K. Bardalai, "Doklam and the Indo-China Boundary", Journal of Defence Studies, Vol. 12, No. 1, January-March 2018, pp. 5-13

54 Zorawar Daulet Singh, age

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

resmiyet kazanması [31 Ekim 2019] sonrasında, Kasım 2019’da yenilediği idari haritasında, 1962 yılında birlik konuşlandırdığı Nepal’e ait Kalapani bölgesini de ülke sınırlarına dâhil etmiştir. Bu haritaya Nepal Yönetimi’nin tepki göstermesi ve Nepal halkının protesto gösterileri ile cevap vermesi Hindistan tarafından ciddiye alınmamıştır.⁵⁵ Neticede Hindistan ve ÇHC ilişkileri, tarihi hak iddiaları, yerel, bölgesel ve küresel gelişmeler ile tarafların iç siyasi çekişmelerinin de katkısıyla, karşılıklı güvensizlik ve rekabet havasından çıkamamış ve sınır sorununda bir çözüme ulaşamamıştır.

4 KÜRESEL BAĞ: HİNDİSTAN’IN ASYA-PASİFİK COĞRAFYASINDA ÇHC’Yİ DENGELEME ROLÜ

Hindistan ve ÇHC arasındaki karşılıklı güvensizlik algısı, Pakistan ve Hindistan sürüncemeli çatışması ile birleşerek büyümüş ve rekabet zeminine oturmuştur. ÇHC-Hindistan arasındaki gerilim-rekabet kronikleşirken bu iki ülke de ekonomik olarak güçlenmeye başlamıştır. 20.YY son çeyreğinde hızlı yükselen ÇHC, ABD’nin küresel hegemonyasına rakip olma potansiyeli göstermeye başlayınca ABD, ÇHC’ye karşı denge arayışına girmiştir. ABD bu arayışında diğer yükselen ülke Hindistan’ı potansiyel müttefik olarak görmüş ve bu ülke ile ilişkisini geliştirme yoluna gitmiştir. ABD’nin Hindistan’ı destekleme politikası iki yükselen ülkenin rekabet alanlarının genişlemesine neden olurken aradaki fay hatlarını da hareketlendirmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda girilen 21. YY, Hindistan-ÇHC rekabetinin Güney-Güneydoğu Asya ve Hint okyanusu coğrafyasında kristalize olduğu bir dönemi başlatmış; ABD’nin hegemonik yaklaşımına karşı çıkan RF’nin ÇHC yanında saf tutmasıyla yeni küresel rekabet Asya-Pasifik coğrafyasında görünürleşmeye başlamıştır.⁵⁶

21.YY öncesinde temkinli bir dış politika takip eden ÇHC’nin bu dönemde bölgesel etkinlik ölçeğinden küresel hedeflere kaydığının da görülmesi Asya ülkelerinde, ÇHC’nin “Tarihi Orta Krallık” dönemini canlandırmaya çalıştığına dair kaygılar uyandırırken,⁵⁷ ABD’yi bölgede aktif olmaya itmiştir. ABD, ÇHC’nin küresel etkinliğini sınırlama hedefinde ivmelenirken, ABD’nin bu eksendeki politikaları Başkan Obama döneminde (2008-2016) somutlaşmıştır. Başkan Trump döneminde de bu politika hız kesmeden devam etmiştir. ABD bu kapsamda Hindistan’ı, Hint Okyanusu ve Güney-Güneydoğu Asya’da inisiyatif almaya teşvik ederken; Hindistan ile kurduğu ortaklığa Japonya, Güney Kore ve Avustralya’yı da eklemeye çalışmıştır. Bu kapsamda Hindistan, özellikle Narendra Modi iktidarı ile birlikte (2014), “Doğuya Bakış (Look East)” stratejisini “Doğuda Aktif Olma (Act East)” olarak

⁵⁵ “India’s updated political map stirs controversy in Nepal”, Al Jazeera, 08 Kasım 2019

⁵⁶ Maria Bastos, “The Indian Ocean and the Rise of a Multi-polar World Order: The Role of China and India”, Policy Perspectives, Vol. 11, No. 2 (2014), pp. 17-28

⁵⁷ Mehmet Sami Denker, 2000’li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği, ASAM Yayınları, Ankara ,2 000, s.79-81

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

revize ederek, hareke geçmiş ve bu gelişme ÇHC-Hindistan rekabet alanını genişletmiştir.⁵⁸ ÇHC de Hindistan'ın doğu ve güneyindeki komşularını kontrol altına almaya çalışarak cevap vermiştir.⁵⁹

ÇHC ile Hindistan rekabetindeki önemli alanların başında enerji konusu gelmektedir. Hidrokarbon kaynaklarında dışa bağımlı bu iki yükselen gücün rekabeti, Hint Okyanusu coğrafyası; Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika sahasında yürütülmektedir. ÇHC, enerji güvenliği noktasında Andaman Denizi, Güney Çin Denizi, Malakka Boğazı, Hürmüz Boğazı ve Hint Okyanusu'nda donanma bulundurmakta ve bu gemileri için Kamboçya ve Pakistan limanlarından lojistik destek almaktadır. Hint Okyanusu bu iki yükselen ülke için enerji güvenliğinin yanında doğal kaynakların aranması ve deniz madenciliği gibi alanlarda da rekabet alanı oluşturmaktadır. ÇHC'nin, Pakistan, Bangladeş ve Myanmar'daki üslerine ilaveten Sri Lanka'nın Kolombo Limanında denizaltılarını konuşlandırması,⁶⁰ devamında Hambontonta Limanı'nda kullanım hakkı kazanması ve Bangladeş üzerinde kontrolünü artırması Hindistan'da "çevrenleme kaygısı" yaratmaktadır.

Hindistan, donanmasını uçak gemileri ve nükleer denizaltılar ile takviye ederek Hint Okyanusu'nda deniz hâkimiyetini sağlamayı ve deniz aşırı alanlarda askerî operasyon yapabilme kapasitesine ulaşmayı hedeflemektedir.⁶¹ Hindistan, savaş uçağı, silahlı helikopter, tank, İHA, balistik füze ve seyir füzeleri, hava savunma sistemleri, elektronik keşif ve izleme sistemleri gibi harp silah ve araçlarını kendi imkânları ile üretmeye; kısa vadede kendisinin üretemeyeceklerini ise RF, İsrail, ABD ve Fransa gibi ülkelerden tedarik etmeye çalışmaktadır. Hindistan, Malaka Boğazı deniz trafiğini takip etmek maksadıyla, Nicobar ve Andaman adalarında Güneydoğu Asya Komutanlığı ve bir üs kurmuş, ayrıca Pakistan'ın Gwadar limanında üslenen ÇHC savaş gemilerine tedbir alabilmek için Karnataka Eyaleti'nde Karwar Deniz Üssü'nü inşa etmiştir. Hint Okyanusu'nda daimi bir filo bulunduran ABD'nin çıkarlarının Hint hedefleri ile örtüşmesi de⁶² Hindistan'ı Hint Okyanusu hâkimiyeti mücadelesinde cesaretlendirmektedir.

ÇHC, Bangladeş, Myanmar ve Sri Lanka'da kazandığı üs imkânlarına Maldiv Adalarını da dâhil etmeye çalışmaktadır. Hindistan da bu adımlara Tayvan, Vietnam ve Japonya ile geliştirdiği ilişkiler ile karşılık verirken ÇHC'nin egemenlik alanı ilan ettiği Güney Çin Denizi'nde Vietnam ile ortak pet-

58 Ömer Atagenc, "Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejileri ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi", BILGESAM, Bilge Strateji, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.

59 Maria Bastos, ae

60 Pekcan, a.g.e.

61 Walter C Ladwig III, "India and Military Power Projection: Will the Land of Gandhi Become a Conventional GreatPower?", Asian Survey, Vol. 50, No. 6(November/December 2010), pp. 1162-1183.

62 Özdamar, Hindistan'ın Önemi, s.25

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

rol aramakta ve askerî işbirliği yapmaktadır.⁶³ Hindistan, dünyanın her yerinde ÇHC'nin etkinliğini azaltmaya gayret ederken, ÇHC çevrelemesini de engellemeyi hedeflemektedir.⁶⁴ Hindistan, eski dostu RF ile de uyumlu bir ilişki yürütmeye çalışmaktadır. Hindistan'ın RF'den beklentisi, kendisine karşı oluşan ÇHC-Pakistan ittifakına dâhil olmamasıdır. ABD, Hint Okyanusu'nda Hindistan'a destek verirken, Japonya ile 1996 yılında yaptığı güvenlik ittifakına Kore Cumhuriyeti, Avustralya-Yeni Zelanda gibi müttefiklerini de dâhil ederek Asya-Pasifik denklemlerini yeniden kurgulamaya gayret etmektedir.⁶⁵ ABD'nin de desteklemesiyle, Hindistan ile Japonya Batı Pasifik'te ittifak ilişkisini geliştirmektedir.⁶⁶

Hindistan ile ÇHC bölgesel ve küresel organizasyonlarda da yoğun bir rekabet içine girmiş durumdadır.⁶⁷ Hindistan, meşru bir nükleer güç haline gelerek Nükleer Malzeme Üreticileri Grubu (NSG) ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) üyesi olmayı planlamaktadır. Hindistan böylece nükleer güç sahibi ülkelerin tamamının BMGK daimi üyesi olmalarının verdiği statüye de sahip olmak istemektedir.⁶⁸ Hindistan'ın bu hedeflerine ABD onay verip desteklemekte, RF de kısmen olumlu yaklaşırken bu konulardaki Hint girişimleri ÇHC engeline takılmaktadır.⁶⁹

5. PANDEMİ DÖNEMİNDE YAŞANAN SINIR GERİLİMİ

Dünyanın korona virüs ile mücadele ettiği 2020 yılının başlarında küresel sorunların ikinci planda kaldığı düşünülürken ÇHC-Hindistan sınır rekabetinin hız kesmediği Mayıs 2020 ayında yaşanan gelişmeler ile ortaya çıkmıştır. İki ülke askerlerinin sınırlarda karşı karşıya geldiğine dair görüntüler, Mayıs 2020 ayı içerisinde sosyal medyaya yansınca Himalayalar'da sıcak rüzgârların estiği anlaşılmıştır. Bu görüntüler, önce Ladak'taki Pangong Tso Gölü civarında, 05 Mayıs 2020 tarihinde, iki ülke askerlerinden yaklaşık 250 kişinin; taş, sopa ve demir çubuklarla kavga ederek birbirlerini yaraladığını ifşa etmiştir. Müteakiben 09 Mayıs 2020'de, Sikkim kuzeyindeki Naku La Geçidi civarında, her iki taraftan yaklaşık 150 askerî benzer bir kavgaya tutuştuğu yine sosyal medya görüntüleri ile ortaya çıkmıştır. Bu arada Hindistan Savunma Bakanı Ranjat Singh 08 Mayıs 2020'de, Nepal ile Hindistan arasında tartışma konusu olan Kalapani Bölgesi'ni Tibet'e bağlayan, 80 km uzunluğundaki Lipulek Geçidi'nin açılışını yapmış; bu gelişme Nepal tarafından tepki ile karşılanarak, Nepal'in de

⁶³ Pekcan, a.g.e.

⁶⁴ Tayyar Arı, Global Politika ve Güney Asya, Keşmir Sorunu ve Nükleer Yarış, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.179

⁶⁵ Denker, a.g.e, s.34-37

⁶⁶ Atagenç, a.g.e.

⁶⁷ Bastos, a.g.e.

⁶⁸ George Perkovich, Hindistan Büyük Bir Güç mü", Hindistan Asya'nın Yeni Gücü, Ülke Kitapları, İstanbul, 2007., s.48-50

⁶⁹ S..Kapila, "China's India-Containment Policy Fully Manifested at NSG Seoul Meeting", South Asia Analyses Group, 25 Haziran 2016, erişim 25 Haziran 2016 22 13

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

sınır tartışmalarına dâhil olmasına neden olmuştur.⁷⁰

Harita-4: Tartışmalı Kalapani Bölgesi

ÇHC ile Hindistan arasında yaşanan sınır krizinin alt yapısı Hindistan Ulaştırma Bakanı Nitin Godkari'nin 15 Mayıs 2020'de basın ile yaptığı mülakat sonrasında ortaya çıkmaya başlamıştır. Hindistan Ulaştırma Bakanı Godkari bu mülakatta; Hindistan'ın 2022 yılında bitirmeyi planladığı ve bütün ÇHC-Hindistan sınırını kapsayan bir yol inşa projesinin detaylarını vermenin yanı sıra projeyi korona virüs engeline rağmen yürütmekte kararlı olduklarını açıklamıştır. Bakan Godkari ayrıca, ÇHC'nin engelleme çabalarına rağmen projeye devam edeceklerini, ÇHC'nin korona virüsün çıkışındaki rolü nedeniyle zor durumda olduğunu ve dünyanın Hindistan'ın yanında olacağını ifade etmiştir.⁷¹ Nitekim 21 Mayıs 2020'de, ABD Dışişleri Bakanlığı Orta Asya ve Güney Asya Masası Şefi Alice G. Wells tarafından yapılan açıklamada; "Çin tarafının sadece Hint sınırında değil, Güney ve Güneydoğu Asya'da saldırgan politikalarını sürdürdüğü" vurgulanarak, Hindistan'ın beklediği destek verilmiştir.⁷²

Devamında Hindistan Dışişleri Bakanlığı Sözcülüğü tarafından krize yönelik olarak yapılan açıklamada; Hint askerlerinin Ladak ve Sikkim bölgelerindeki normal devriye faaliyetlerinin Çin birlikleri tarafından engellendiği ve bu bölgelere Çin askerî birlik takviyesi yapıldığı beyan edilmiştir.⁷³ Bu açıklamaya cevap ÇHC tarafından değil, Nepal tarafından gelmiştir. Nepal resmi açıklamasında; Hindistan'ın Kalapani Bölgesi'nde açtığı Lipulek Geçidi'nin hukuksuz olduğu iddiasının yanı sıra

⁷⁰ "Why Nepal is angry over India's new road in disputed border area" Al Jazeera, 11 Mayıs 2020

⁷¹ Bhavna Vij-Aurora, "The World Is Wary of China It's Good For Our Country" OUT LOOK INDIA, 15 Mayıs 2020, erişim 15 Mayıs 2020 23 34

⁷² "China Continuing Its 'Provocative And Disturbing Behaviour': US Diplomat Backs India", Press Trust of India, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 16 57

⁷³ "China Hindering India's Normal Patrolling Along LAC, Says MEA", Press Trust of India, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 17 22

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Hindistan'ın gerekli önlemleri almayarak Nepal'in korona virüs mücadelesine zarar verdiği ifade edilmiştir.⁷⁴ Bu açıklama Hindistan tarafından olumsuz karşılanırken, Nepal'in bu çıkışının ardında ÇHC'nin olduğuna dair yorumlar yapılmıştır.⁷⁵

Müteakip günlerde basına yansıyan haberler, krizin Ladak Bölgesi (Batı sektörü)'nde yoğunlaştığını göstermiştir. Her iki taraf basınında çıkan haber ve görüntülerden; Hindistan'ın Leh-Karakurum bağlantısındaki yol inşaa çalışmalarına karşı çıkan Çin birliklerinin DBO ve Demchok bölgesindeki tartışmalı alana girerek konuşlandığı, Hint birliklerinin de Galwan Vadisi ve Pangong Tso Gölü civarındaki tartışmalı alanda konuşlanarak cevap verdiği anlaşılmıştır.⁷⁶ Bölgeye kaydırılan Çin birliklerinin personel mevcudunun binlerle ifade edilmesi Hint kamuoyunda, gerilimin çapının büyüdüğünü ve krizin kontrolden çıkma ihtimalinin arttığı şeklinde yorumlanırken, yeni bir çatışma ihtimali de kaygıları artırmıştır.⁷⁷

Hint kamuoyunda krizin artmasına yönelik kaygılar yükselirken iktidardaki BJP Genel Sekreteri Ram Madhav ve Ulaştırma Bakanı Nitin Godkari'nin konuya yönelik olarak yaptıkları kararlık vurgusu ve (ABD başta olmak üzere) dünyanın yanlarında olduğu açıklamaları Hint halkının özgüvenini yükseltmeye katkı yapmıştır.⁷⁸ Müteakiben 22 Mayıs 2020'de, Hindistan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Manoj Mukund Naravane'nin Ladak Bölgesi'ndeki Leh'de konuşlu Kolorduyu ziyaret etmesinin görüntüleri haber bültenlerine yansıtılmıştır. Bu arada Nepal Yönetimi'nin, kendi haritalarını yaparak tartışmalı bölgeleri kendi sınırlarına dâhil edeceklerine yönelik açıklamaları da Nepal haber bültenlerinde yer almıştır.

Bu dönemde dünya basınında krizin bir çatışmaya dönme ihtimaline yönelik değerlendirmeler yapılırken⁷⁹ Hint basınında, geçmiş krizlerde görev almış emekli diplomat ve generallere ait görüşlere sıkça başvurulmuş, düşünce kuruluşları da krize yönelik rapor ve etütler yayınlarak halkı bilgilendirmeye gayret etmiştir. Basında çıkan değerlendirmelerde genellikle; ÇHC'nin korona virüs yayılmasındaki rolü nedeniyle zor durumda kaldığı, Dünya Sağlık Örgütü soruşturma komisyonu

74 "Explained: What's In A Map That Triggered India-Nepal Flare-up", OUTLOOK INDIA, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 17 54

75 Pranay Sharma, "Did China Play A Part In India-Nepal Rift? It's Time India Opt For Diplomatic Route To Resolve Border Dispute", OUTLOOK INDIA, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 18 18

76 Saibal Dasgupta, "All You Need To Know About India-China Stand-off In Ladakh", OUTLOOK INDIA, 26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 20 48

77 John Hayward, "Thousands of Chinese Troops Flood Border with India as Tension Rise", BREITBAR, 26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 21 04

78 Pranay Sharma, "Ladakh Flare up Symptomatic Of Chinese Ambitions On India", OUTLOOK-INDIA, 26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 21 22

79 "Could the China-India border dispute trigger a military conflict?", Al Jazeera, 26 Mayıs 2020, erişim, 26 Mayıs 2020, 22 44

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

dönem başkanlığı sırasının Hint temsilciliğinde olması nedeniyle pandemide ÇHC sorumluluğunun tespitine yönelik olarak yapılması muhtemel soruşturma öncesinde ÇHC'nin Hindistan'ı baskı altına almak istediği, ÇHC'nin iç siyaset ve ekonomi alanında yaşadığı problemlerin üstünü örtmek için sınır krizini ön plana çıkardığı gibi görüşler paylaşılmıştır. Düşünce Kuruluşları etütlerinde ise; "ÇHC'nin Güney Çin Denizi'ndeki saldırgan politikası" nedeniyle bu bölgedeki dostlarını kaybettiği, Tayvan politikası ve Hong Kong'da uzun süredir yaşanan gösteriler nedeniyle zor durumda olduğu, mevcut durumda dünya kamuoyunun Hindistan'dan yana olduğu, ÇHC'nin kendi kararlılıklarını test etmek için krizi tırmandırdığı, bu krizde ABD ve diğer müttefiklerle işbirliğine devam ederek, sağlam durmaları ve sınır hattındaki yol projesi ile birlik takviyelerinden vazgeçmemeleri gerektiği yönünde görüşler vurgulanmıştır.⁸⁰

Hint tarafında bu gelişmeler yaşanırken ÇKP Kongresi yıllık toplantısında, 26 Mayıs 2020'de bir konuşma yapan Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, ülkenin topraklarını korumak için orduya her türlü şarta hazır olma ve tatbikatlara başlama emri vermiştir.⁸¹ Daha sonra ÇHC Dışişleri Bakanlığı Sözcülüğü tarafından yapılan açıklamada ise ülkelerinin toprak bütünlüğünü sağlamaya kararlı oldukları gibi sınır krizinde barışı sağlama hedefine de bağlı kaldıkları ifade edilmiştir. Gerilimi tırmandıran bu açıklamalardan sonra ABD Başkanı Trump'ın sorunun çözümünde aracı olma talebi sosyal medya aracılığıyla gündeme gelmiştir. Çin tarafından gelen savaş imaları sonrasında, Hint Silahlı Kuvvetleri'nde icra edilen üst düzey komutan toplantılarının devamında Başbakan Narendra Modi Ulusal Güvenlik Konseyi'ni toplamış ve sınırda alarm seviyesi de yükseltilmiştir.⁸² Bu gelişmeler sonrası Hint tarafındaki kaygının arttığı dikkat çekerken, Çin Ordusu'nun sınır hattındaki hazırlıklarına dair haberler ve uydu görüntüleri basında yer almaya başlamıştır.

Müteakip günlerde her iki tarafın basın yayın organlarında, ÇHC Dışişleri Bakanlığı açıklamasındaki çözüm mekanizmalarının açık olduğuna yönelik bölümlere atıf yapılırken,⁸³ Hint Dışişleri Bakanlığı da 28 Mayıs 2020'de benzer bir açıklama yaparak; toprak bütünlüğünü sağlama ve barışa bağlı kalma yönünde hareket edeceklerini beyan etmiştir.⁸⁴ Bu gelişmeler yaşanırken ÇHC Parlamentosu, Hong Kong'un özel statüsünü değiştiren kanun değişikliğini onaylamıştır. ÇHC'nin Hong

80 Arun Sahgal ve Hemant Krishan Sing, "India-China-Border-Standoff,:Holding-Firm-Only-Option", Delhi Policy Group Policy Brief -1681, 26 Mayıs 2020

81 "China-India stand-off; Chinese president directs army to prepare for war", Kashmir Media Service, 26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 23 34

82 Saif Khalid, "All out combat feared as India China engage in border standoff", 27 Mayıs 2020, Al Jazeera, erişim 27 Mayıs 2020 19 58

83 "Chinese foreign ministry spokesperson Zhao Lijian says situation along India-China LAC 'overall stable and controllable", Press Trust of India, 27 Mayıs 2020, erişim, 27 Mayıs 2020 19 55

84 Nayanima Basu, "India will resolve border standoff with China 'peacefully' via dialogue, says MEA", First Post, 8 Mayıs 2020, erişim 28 Mayıs 2020 19 18

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Kong adımları ABD tarafından yaptırım tehditleri ile karşılanırsa da ÇHC gerim atmamıştır. ABD ve ÇHC arasında Hong Kong konusunda restleşmeler sürerken, ABD ve Hindistan savunma bakanlarının, 29 Mayıs 2020’de, Çin-Hint sınır krizini değerlendirdikleri bir telefon görüşmesi yaptığı Hint basınına yansımıştır. Bu arada ABD de, ırkçılık karşıtı gösterilerin bütün ülkeye yayılması nedeniyle iç gerilim tırmanmış ve dış politikaya yönelik gelişmeler geri planda kalmaya başlamıştır. Bu eğilim Hindistan-ÇHC sınır sorununa yönelik gelişmelere de yansırken, Hindistan’a verilen destek açıklamaları da azalmıştır. Bu günlerde Hint kamuoyunda Çin tehdidinin kaygı veren boyutlarda olduğuna dair yorumların artmaya başladığı dikkat çekmiştir.⁸⁵

ÇHC ve Hindistan tarafından gerilimi azaltmaya yönelik açıklamalar gelirken; 30 Mayıs 2020’de Nepal’in Komünist Başbakanı K.P.S. Oli, hazırladıkları yeni ülke haritasının tanıtımını yaparak, bu haritada yayımlanan sınırların resmileştirilmesi için anayasa değişikliği yapacaklarını beyan etmiştir. Nepal’in yeni haritasında, Hindistan ile aralarındaki tartışmalı Kalapani Bölgesi’nin yanı sıra Bihar’a bağlı Champaran Bölgesi içinde yer alan Susta isimli ufak bir Hindistan mezrası da Nepal sınırları içinde yer almaktadır. Nepal bu haritaya hukukî dayanak olarak, 1816 yılında İngiliz Hindistan’ı ile imzalanan Sugauli Anlaşması’nı referans göstermektedir. Sugauli Anlaşması sonrası iki ülke arasında hiçbir sınır anlaşmasının yapılmaması ve bu anlaşma zemininde hareket edilmesi Nepal’in meşruiyet noktasını oluşturmaktadır.⁸⁶ Bu arada Hint Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Naravane’nin, “Nepal’in bir Çin kuklası olduğu” eleştirilerine cevap veren Nepal Savunma Bakanı Ishwor Pokhrel; Hindistan’ın tartışmalı sınırlarını koruyan birlikler içinde 40.000 Nepal kökenli asker olduğunu, Hint yöneticilerinin Nepal’e yönelik eleştirilerinin bu askerleri incitebileceğini ve bu durumun Hint Ordusu için zafiyet yaratacağını ifade etmiştir.⁸⁷ Nepal Yönetimi 31 Mayıs 2020’de, yeni harita ile yayınlanan sınır konularını da kapsayan anayasa değişikliği ile ilgili süreci de başlatmıştır.

Haziran 2020 ayı başlangıcı ile birlikte Hint medyasında, sınır sorunu konusunda ülkelerinin müttefiklerinden destek almaya devam ettiğine yönelik haberlere yapılan vurgu dikkat çekmiştir. Bu bağlamda önce 02 Haziran 2020’de, Hindistan Başbakanı Modi ile ABD Başkanı Trump’ın Çin-Hint sınır gerilimi ile Dünya Sağlık Örgütü reformu konusunda bir telefon görüşmesi yaptıklarına dair haberler Hint basınında yer almıştır. Müteakiben, Başbakan Modi’nin Avustralya Başbakanı Scott Morrison ile telekonferans yöntemiyle bir zirve yaparak, güvenlik konularını da kapsayan işbirliği anlaşmalarını değerlendirdiğine dair görüntü ve haberler, 04 Haziran 2020’de Hint basınında ya-

85 Bharat Karnad, “As China Ups the Ante This is What India Must do” Center for Policy Analyses, 01 Haziran 2020, erişim 02 Haziran 2020 21.

86 Balasubramanian, age

87 Amish Raj Mulmi, “What is the way forward in India-Nepal border dispute?”, Al Jazeera, 30 Mayıs 2020, erişim 30 Mayıs 2020 22 32

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

yınlanmıştır. Bu arada Hint basınında, Hindistan'ın Tayvan Devlet Başkanı Tsai Ing-Wen'in yemin törenine telekonferans yöntemiyle katılım görüntüleri verilirken, iki ülke işbirliğine dair olumlu gelişmelere de sıkça yer verilmiştir.⁸⁸

Bu gelişmeler yaşanırken Hindistan Savunma Bakanı Ranjat Singh, 03 Haziran 2020'de yaptığı açıklamada; sınır bölgesine kaydırılan Çin birliklerinin miktarının basında çıkan haberlerde olduğu kadar yüksek olmadığını, sınır bölgelerindeki Çin askerlerinin makul rakamlarda olduğunu, iki ülkenin sınır sorunlarını sahada çözmek için yeterli mekanizmaya sahip olduğunu, mevcut sorunu çözmek için üst düzey saha komutanlarının 06 Haziran 2020'de biraya geleceğini ifade etmiştir. Bu açıklamalar ÇHC Savunma Bakanlığı tarafından doğrulanırken, iki ülkenin aradaki sorunları üçüncü taraflara ihtiyaç duymadan çözme kapasitesi olduğuna dikkat çekilmiştir. Savunma bakanlıkları tarafından yapılan karşılıklı açıklamalar sonrasında krizin daha ileriye taşınmayacağına dair bir hava oluşmuştur.

Bu olumlu hava neticesinde rahatlayan iki ülke kamuoyu, ortak sınırlardan sorumlu kolordu komutanlarının, 06 Haziran 2020'de Ladak'taki buluşma noktası Chushul-Moldo'da yapacağı görüşmelere odaklanmıştır.⁸⁹ Bu görüşmenin sonuçları beklenirken Hint medyasında; Hindistan'ın bir yandan müzakere için adım atarken diğer yandan Ladak'ın Leh Kasabası'nda konuşlu 14'ncü Kolordu'ya ait bazı birlikleri Keşmir'deki kontrol hattı (Line of Control-LoC) bölgesinden çekerek Ladak'taki tartışmalı noktalarda konuşlandırmaya devam ettiğine dair paylaşımlar yapılmıştır.⁹⁰ Bu gelişme Pakistan tarafınca da doğrulanarak, 60 kadar Bofors silahının (hafif topçu silahı) Ladak sınırına kaydırıldığı haberi paylaşılmıştır.⁹¹ Nepal Parlamentosu'nun aynı gün (05 Haziran 2020), yayımladıkları yeni sınırları da içeren anayasa değişikliğini sonraki hafta onaylayacaklarını açıklaması ise Hindistan tarafından tepki ile karşılanmıştır. Normal şartlarda aylar süren bir anayasa değişikliği onay sürecinin beş gün içerisinde mutabakata varılarak, onaylanacağını ilan edilmesi Hint kamuoyunda manidar bulunmuştur.⁹²

Nihayet Batı Sektörü'ndeki sınırlardan sorumlu kolordu komutanlarının planlanan görüşmesi, Chushul-Moldo'da, 06 Haziran 2020'de yapılmış ve krizin yumuşatılması sağlanmıştır.⁹³ Görüşme sonrasındaki gün, 07 Haziran 2020'de yapılan basın açıklamalarında taraflar, soruna mevcut anlayış-

88 Rajeswari Pillai Rajagopalan, "India Expands Diplomatic Efforts Amid Border Standoff With China", The Diplomat, 05 Haziran 2020 erişim 06 Haziran 2020 00 38

89 "Ladakh stand-off: Indian army moves 60 Bofors guns to LAC", Kashmir Media Service, 05 Haziran 2020, erişim 06 Haziran 2020 00 32

90 Rajeswari Pillai Rajagopalan, ae

91 Kashmir Media Service, 05 Haziran 2020, ae

92 S. Chandrasekharan, "Nepal: Moves Ahead at Great Speed to get the Constitution Amended Bill Passed", South Asia Analyses Group, 05 Haziran 2020, erişim 06 Haziran 2020 01 02

93 "India and China generals hold meeting to defuse border standoff", Al Jazeera, 06 Haziran 2020, erişim 06 Haziran 2020 22 17

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

malar ve mutabakatlar çerçevesinde çözüm bulmaya olan inançlarını vurgulamıştır.⁹⁴ Krizin soğumasına yönelik süreç beklendiği gibi geçerken, krizin yumuşaması sonrasında düşünce kuruluşlarında yapılan uzman değerlendirmeleri krizin saklı tutulan boyutlarını gözler önüne sermiştir. Bu değerlendirmelerin satır aralarındaki açıklamalardan; krizin Mayıs 2020’den çok daha önce başladığı, Hint tarafının girişimleriyle, 14 Nisan 2020 tarihinden 06 Haziran 2020’deki kolordu komutanları görüşmesine kadar 12 defa yerel komutan görüşmesi ve 3 kez de tümgeneral seviyesinde görüşmeler icra edildiği ve Çin tarafının eski konuşlanmalara dönmeyi kabul etmediği anlaşılmaktadır.⁹⁵

Çin ve Hint askerlerinin birbirlerine karşı sınırdaki tutumları da incelemeye değer bir konudur. Bu aşılmaz dağlık coğrafyada sınır harbi yaşayarak birbirlerinin her hareketini takip eden askerler, 1975 yılından beri birbirlerine bir kurşun dahi sıkmamıştır. Tartışmalı sınır alanlarına giren rakip ordu birimlerine müdahale eden askerler muhataplarıyla kafa kafaya (Hint basın organları bu karşılaşmayı gözbebeklerinin birbirine teması ile açıklar) gelmesine rağmen genelde kuvvete başvurmaz. Bu arada sabırlar test edilir ve sınırlar zorlanır ama iki taraf da silah kullanmaz. Gerilimin tırmandığı zamanlarda en fazla yumruklar konuşur. Bu sene Mayıs ayında bu sınır biraz aşılmış; sopa ve demir çubuklar kullanılırken, üst rütbeli subayların da yaralanmasına rağmen silaha başvurulmamıştır. Hint askerlerinin bu sene normal teçhizata ilaveten beyzbol sopası benzeri bir sopa taşımaya başladığı bilinmektedir.⁹⁶ Muhtemelen Çin tarafı da demir çubuk taşımaya başlayarak cevap vermiştir. Silah kullanmama konusunda tarafların personeli çok ciddi bir eğitimden geçirdiği ve talimatlandığı açıktır. Zira bu gerilimli ortamda ve bu sert coğrafyada normal bir insanın yaşaması dahi çok zor iken canı yanan bir asker’in elinin altındaki bir silaha başvurmamasını anlamak kolay değildir.

Hint ve Pakistan askerlerinin tartışmalı Keşmir sınırındaki tavrı da bilinen bir gerçektir. Bu sınır alanında silahlar hiç susmaz ve ağır silahların da kullanıldığı küçük çaplı çatışmalar hiç bitmez. Karşılıklı suçlamalar ve resmi kanallardan yapılan açıklamalar da sürekli gündemi işgal eder. Bu çatışmalı yaklaşımın taraflarından biri olan Hint Ordusu’nun ÇHC sınırındaki bu farklı yaklaşımını, taraflar arasındaki mutabakatlar ile açıklamak mümkündür. İki ülkenin askerî ve idari yetkilileri arasında genelde yazılı olmayan mutabakatlar hüküm sürmekte ve taraflar kontrolü çok zor olan bir çatışmayı başlatan taraf olmaktan kaçınmaktadır. Nitekim krizin devamında taraflar, bütün gerilim havasına rağmen, sınır hattında savaş uçağı ve silahlı helikopter uçurmamış ve aradaki mutabakata bağlı kalmıştır.

94 “Military commanders of both nations have agreed to peacefully resolve situation, says MEA”, First Post, 07 Haziran 2020, erişim 08 Haziran 2020 02 26

95 Sudhanshu Tripathi, “Analysing Sino-Indian standoff: View of an Academic”, South Asia Analyses Group, 07 Haziran 2020 erişim 08 Haziran 2020 02 12

96 Bharat Karnad, age

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İki ülke 2020 yılına iç ve dış sorunlarla girerken sınır sahasındaki taktik adımları atmaya devam etmiştir. Bu arada çıkan pandemi bütün dünyayı etki altına alırken korona virüsün çıkış noktası olan ÇHC, pandemi ile mücadelenin ilk safhasını başarı ile atlatmıştır. Pandemi mücadelesinde büyük can kayıpları yaşayan Batı dünyasının, pandeminin çıkışındaki rolü nedeniyle ÇHC'yi baskı altına almaya başladığı bir dönemde çıkan Çin-Hint sınır krizi şimdilik soğutulmuş ve beklemeye alınmıştır. Karşılıklı sınırlardan sorumlu kolordu komutanlarının görüşmesi sonrasında yapılan açıklamalar krizi yumuşatmış olsa da çözüme yönelik bir ilerlemeden bahsetmek mümkün değildir. Aksine, 08 Haziran 2020'de tarafların basın organlarında çıkan haberler karşılıklı restleşmenin sürdüğünü göstermektedir. Bu haberlerden; ÇHC'nin Ladak dışındaki sınır bölgelerinde tatbikat yapmaya devam ettiği ve Hindistan'ın da Uttarakhand eyaleti sınırında yol inşa çalışması yapmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Gelişmeler, tarafların Ladak'taki birlikleri ve askerî faaliyetleri azaltma yönünde bir mutabakata vardığını, diğer sektörlerin ise görüşmelere yansımadağı veya masaya yatırılmadığını göstermektedir. Görüşme yapan kolordu komutanlarının Batı Sektörü'nden sorumlu olduğu da dikkate alındığında diğer sektörlerin mutabakat konusu olmadığı kanaati güçlenmektedir.

Son krize neden olan gelişmeler de çoğunlukla Batı Sektörü'nde yaşanmıştır. Krizin, Hindistan'ın bu bölgedeki bağlantı yolları ve alt yapı çalışmalarına tepki olarak Çin askerlerinin tartışmalı alanlara girerek konuşlanmasıyla başladığı ve bu sektördeki diğer tartışmalı alanlardaki karşılıklı birlik hareketlenmeleriyle geliştiği dikkate alındığında tarafların bu sahada bir sınır harbi yaşadığı anlaşılmaktadır. 1962 savaşıyla bu bölgedeki hâkim arazileri kontrol altında alan ÇHC'nin askerî üstünlüğü ele geçirdiği aşîkârdır. Kaybettiği noktaların stratejik önemini ÇHC-Pakistan ittifakının şekillenmesiyle daha iyi anlayan Hindistan, bu iki ülkenin Karakorum Otoyolu'nu inşa etme kararından sonra bu bağlantıyı kesmek için sahada sürekli bir arayış içine girmiştir. Ancak bu bölge ÇHC için; Tibet-Şincan bağlantısını sağlayarak bu iki sorunlu bölgenin güvenliğinde önemli bir rol üstlenmenin yanında Pakistan bağı için de vazgeçilmezdir. Pakistan ile anlaşmazlığı, Hindistan'ı iki cepheye kuvvet ayırmaya mecbur bırakırken, ÇHC'ye stratejik üstünlük sağlamaktadır. ÇHC-Pakistan işbirliği, karşılıklı çıkarların ortaklığı zemininde birçok alanda gelişirken ÇHC'nin Pakistan'daki ekonomik yatırımları da büyümektedir. Bundan dolayı ÇHC'nin bu bağlantıdaki taktik saha avantajlarını zaafa uğratabilecek Hint adımlarına müsaade etmeyeceğini görmek zor değildir.

ÇHC, daha önce iç güvenlik sorunu yaşadığı sorunlu bölgelerdeki Batı ve Hint istihbarat örgütlerinin rolünün farkındadır. ABD'nin ticaret savaşlarıyla başlattığı soğuk savaşın devam edeceği ve Hindistan'ın bu stratejide kilit rol üstleneceğinin bilincinde olan ÇHC, sıranın Tibet'e geleceğinin de

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

değerlendirebilecek kapasiteye sahiptir. ÇHC, bu bağlamda şimdiden Tibet hattını ve Pakistan bağıni güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu kriz sürecinde yaşanan gelişmelerden; ÇHC'nin, Tibet sınırlarının delinmesi ve Tibet ayrılıkçılığının desteklenmesinde rol alması muhtemel bir Hint Sınır Yolu projesine izin vermemeye kararlı olduğunu anlamak mümkündür. ÇHC, pandemi sonrasında üzerine gelecek muhtemel baskıyı kestirmekte ve ön alarak zayıf noktalarını takviye etmeye çalışmaktadır. Hindistan'ın, ABD desteğini arkasına alarak, kendisinin çevrelenmesi stratejisinin alt yapısını hazırlamaya çalıştığını düşünen ÇHC; Batı Sektörü başta olmak üzere, Himalayalar'da taviz vermeyeceğinin mesajını vermektedir.

ÇHC, Batı Sektörü'nde kendisi inisiyatif olarak gelişmeleri yönlendirirken Orta Sektör'de Nepal'i de olaylara dahil ederek sorun alanını genişletmektedir. ÇHC'nin Nepal'i de bu krize dâhil etmesi ve Nepal üzerinden mesajlar vermesinin Hindistan tarafından dikkatle takip edilmesi gerekir. ÇHC, sorunun çapını büyütürken Hindistan'ın sorun alanını genişletmenin yanı sıra Hindistan'a askerî alandaki zayıf noktalarını da hatırlatmaktadır. Zira büyük bir bölümü tropik bir coğrafyada yaşayan Hint insanının, Himalayalar'ın sert coğrafyasında bırakın askerî hizmet yapmayı yaşaması bile çok zordur. Bu nedenle Hint Ordusu bu coğrafyada Nepal kökenli askerleri (Gurkhalar) ve ayrılıkçılık sorunlarının hâlâ canlı olduğu Kuzeydoğu eyaletlerinden askerleri kullanmaktadır. ÇHC Hindistan'a bu askerlerin kimlikleri üzerinden, bölgenin hassas yapısını hatırlatmakta ve vekiller üzerinden yeni sorunlar çıkarabileceği mesajı vermektedir.

Neticede, şimdilik ortam yumuşamış ve kriz buzdolabına kaldırılmıştır. ABD'nin ırk ayrımcılığı krizi de sorunun askıya alınmasında etkili olmuştur; zira ÇHC üzerindeki ABD baskısı ve Hindistan'a verilen destek de azalmıştır. Ancak, taraflar birbirini tartarken bilinen politikalarını uygulamaya da devam etmektedir. Taraflar şimdi pandemi sürecinin gelişmelerini ve ABD seçim sürecini bekleyecektir. Pandemi sürecindeki başarısızlık ve iç krizde protesto gösterilerine katılan halka karşı kullanılan sertlik ve-söylemlerin Trump Yönetimi'nin seçim karnesine yansıma ihtimali yüksektir. Muhtemel bir iktidar değişikliği ABD'nin ÇHC politikasında yumuşamaya yol açabilir. Şimdi iki taraf da sorunu fazlaca kaşımadan gelişmelerin seyrini dikkatle takip edecek ve ona göre strateji belirleyecektir.

Bu arada Hindistan'ın pandemi sürecinin ilk safhasını hâlen tamamlayamadığı ve süreci başarılı yürütemediğini de dikkate almak gerekir. Pandemi sürecine iç ayrışma ve şiddet olaylarıyla giren Hint yönetimi azınlıkları ötekileştirme politikasına devam ederken fay hatlarını da sıcak tutmaktadır. Keşmir'i yarı açık cezaevi hâlinde tutmaya devam eden Modi İktidarı Babri Mescid'in yerine yapıl-

ÇİN-HİNDİSTAN SİNİR SORUNU

ması planlanan Ram Tapınağı inşa sürecini de başlatmıştır. Hindistan, Pandemi sürecinin yarattığı kırılğanlıklara yeni hassasiyetler ekleyerek Hindu milliyetçiliği idealinde yoluna devam ederken toplumsal muhalefeti güçlendirmeye hizmet ettiğinin farkında görünmemektedir.

Çin stratejik aklının şu anda Hindistan'daki iç gelişmeleri dikkatle takip ettiği ve oluşan hassasiyetlere göre atılacak adımları planladığı ihtimali oldukça yüksektir. Çin devlet aklı, ince adımlar atıp zamana oynama, sabırla güçlü olduğu zamanı bekleme ve vuracağı darbenin uygun şartlarını kollama konusunda mahirdir. Hindistan'ın, içerideki zayıf noktalarını büyütürken dışarıda irrasyonel davranarak sınırda ÇHC'yi tahrik etmesi durumunda ÇHC, ulusal güvenliğinin tehdit edilmesine müsaade etmeyeceği mesajını net bir şekilde verecektir.

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

KAYNAKÇA

- Ali, Tarık, The Duel/Pakistan on the Flight Path of American Power, Scribner New York NY, 2008
- Arı, Tayyar, Global Politika ve Güney Asya, Keşmir Sorunu ve Nükleer Yarış, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000
- Atağenç, Ömer, “Çin ve Hindistan’ın Deniz Stratejileri ve Hint Okyanusu’nda Güç Mücadelesi”, BILGESAM, Bilge Strateji, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.
- Balasubramanian. C, “Deepening Fault Lines: India – Nepal Border Issues,” South Asia Analyses Group, 30 Mayıs 2020, erişim 30 Mayıs 2020 23 18
- Bardalai, A.K., “Doklam and the Indo-China Boundary”, Journal of Defence Studies, Vol. 12, No. 1, January-March 2018, pp. 5-13
- Basu, Nayanima, “India will resolve border standoff with China ‘peacefully’ via dialogue, says MEA”, First Post, 28 Mayıs 2020, erişim 28 Mayıs 2020 19 18
- Bastos, Maria, “The Indian Ocean and the Rise of a Multi-polar World Order: The Role of China and India”, Policy Perspectives, Vol. 11, No. 2 (2014), pp. 17-28
- Chandrasekharan, S., “ Nepal: Moves Ahead at Great Speed to get the Constitution Amended Bill Passed”, South Asia Analyses Group, 05 Haziran 2020, erişim 06 Haziran 2020 01 02
- Chaudry, Riaz Ahmad, The Real Face of India, Brite Books, Lahore, 2010
- Dasgupta, Saibal, “All You Need To Know About India-China Stand-off In Ladakh”, OUTLOOK INDIA, 26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 20 48
- Denker, Mehmet Sami, 2000’li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği, ASAM Yayınları, Ankara, 2000
- Dixit, N., India-Pakistan in War & Peace, Thomson Press (India) Ltd, New Delhi, 2002
- Fifield, Russell H., “New States in the Indian Realm”, The American Journal of International Law, Vol. 46, No. 3 (Jul., 1952), pp. 450-463
- Fischer, Andrew M., “A Land Called Tibet,” India International Centre Quarterly, Vol. 36, No. 3/4, INDIA-CHINA Neighbours Strangers (WINTER 2009 SPRING 2010), pp. 234-251,
- Fisher, Margaret W ve Rose, Leo E., “Ladakh and the Sino-Indian Border Crisis”, Asian Survey, Vol. 2, No. 8 (Oct., 1962), pp. 27-37

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Friedman,Edward, "China's Ambitions, America's Interests, Taiwan's Destiny, and Asia's Future,"Asian Survey, Vol. 53, No. 2 (March/April 2013), pp. 225-244

Gelek,Surkhang Wangchen, "Tibet:The Critical Years,"The Tibet Journal, Vol. 35, No. 4 (Winter 2010), pp. 63-96

Ghosal, A.K., "Panch Shiila: An Essay in Promotion of World Peace and Understanding"The Indian Journal of Political Science, Vol. 17, No. 1 (JANUARY-MARCH 1956),pp. 59-63

Gürkan, Gaye, "Tibet Sorunu ve Uluslararası Sistem", BİLGESAM, 10 Kasım 2008

Haider, Ziad, Sino-Pakistan Relations and Xinjiang's Uighurs Politics, Trade, and Islam along the Karakoram Highway", Asian Survey, Vol. 45, No. 4 (July/August 2005), pp. 522-545.

Hançer, Türkan, "Nepal: Gelenek ile Modernizmin Çatışması", Dünya Çatışma Bölgeleri, der. Kemal İnat v.d. s.591-596

Hayward, John, "Thousands of Chinese Troops Flood Border with India as Tension Rise", BREIT-BAR,26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 21 04

Huttenback ,R. A., "A Historical Note on the Sino-Indian Dispute over the Aksai Chin", The China Quarterly, No. 18 (Apr.-Jun., 1964), pp. 201-207

Huttenback, Robert A., "The 'Great Game' in the Pamirs and the Hindu-Kush:The British Conquest of Hunza andNagar", Modern Asian Studies, Vol. 9, No. 1 (1975), pp. 1-29,

Jha, Prem Shankar, "A shadow over the Himalayas:İndia's Tibet Problem", IFRI Centre Esie, Mayıs 2010

Kabraji, Rosheen, "All-Weather Friendship?",The World Today, Vol. 68, No. 1 (January 2012), pp. 7-9

Kahn, Momammad .Asghar, We've Learnt Nothing From History-Pakistan: Politics and Military Power, Oxford University Press, New York NY, 2005

Kapila, S., "China's India-Containment Policy Fully Manifested at NSG Seoul Meeting", South Asia Analyses Group, 25 Haziran 2016, erişim 25 Haziran 2016 22 13

Karnad, Bharat, "As China Ups the Ante This is What India Must do" Center for Policy Analyses,01 haziran 2020,erişim 02 Haziran 2020 02 21.

Khalid, Saif, "All out combat feared as India China engage in border standoff", 27 Mayıs 2020, Al Jazeera,erişim 27 Mayıs 2020 19 58

Maxwell, Neville, "What is Behind the Chinese 'Incursion' at Daulat Beg Oldie?", Economic and Po-

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

- litical Weekly, Vol. 48, No. 20 (MAY 18, 2013), pp. 15-16
- Mazumdar, Arijit, "Centrality of Tibet" Economic and Political Weekly, Vol. 41, No. 41 (Oct. 14-20, 2006), pp. 4324-4325
- Miglani, Sanjeev, "Diplomacy to defuse India, China border crisis slams into a wall: sources", REUTERS, 08,Ağustos 2017, erişim 09 Eylül 2017 23 33
- Mulmi, Amish Raj, "What is the way forward in India-Nepal border dispute?", Al Jazeera, 30 Mayıs 2020, erişim 30 Mayıs 2020 22 32
- Özdamar, Dinçer, "Hindistan'ın Önemi", Hindistan Asya'nın Yeni Gücü, Ülke Kitapları, İstanbul, 2007, s.30
- Patterson, George N., "Recent Chinese Policies in Tibet and towards the Himalayan Border States", The China Quarterly, No. 12 (Oct. - Dec., 1962), pp. 191-202
- Pekcan, Cemre, "Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan ilişkileri", ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 1(1), 19-32, 2016
- Perkovich, George, "Hindistan Büyük Bir Güç mü", Hindistan Asya'nın Yeni Gücü, Ülke Kitapları, İstanbul, 2007., s.48-50
- Pokharna,Bhawana, "The Tibet Factor and India-China Relations", The Indian Journal of Political Science, Vol. 70, No. 2 (APR.-JUNE, 2009), pp. 611-626,
- Rafiq, Arif, "The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC); Barriers and Impact", United States Institute of Peace, Peaceworks No. 135, 25 Ekim 2017
- Rajagopalan, Rajeswari Pillai, "India Expands Diplomatic Efforts Amid Border Standoff With China",The Diplomat, 05 Haziran 2020 erişim 06 Haziran 2020 00 38
- Riedel, Bruce, Kıyametin Eşiğinde Amerika, Hindistan ve Pakistan Sarmalı, Çev.Arzu Birkan, Matbuat Yayın Grubu, İstanbul, 2014, s.67
- Sahgal, Arun ve Sing, Hemant Krishan, "India-China-Border-Standoff,:Holding-Firm-Only-Option", Delhi Policy Group Policy Brief -1681, 26 Mayıs 2020
- Sharma, Pranay," Did China Play A Part In India-Nepal Rift? It's Time India Opt For Diplomatic Route To Resolve Border Dispute", OUTLOOK INDIA, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 18 18
- Sharma, Pranay, "Ladakh Flare up Symptomatic Of Chinese Ambitions On India",OUTLOOK-INDIA, 26 May 2020, erişim 26 Mayıs 2020 21 22

ÇİN-HİNDİSTAN SINIR SORUNU

Sheikh, Mohd Arif, "Sino-India Border War", Journal of Political Sciences and Public Affairs, 2015, 3:1 Vikram University, India

Shelvankar, K. S., "China's Himalayan Frontiers: I India's Attitude", International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 38, No.4 (Oct., 1962), pp. 472-484,

Singh, Zorawar Daulet, "The Ladakh Face-off: India Must Draw the Right Lessons", Economic and Political Weekly, Vol. 48, No. 22 (JUNE 1, 2013), pp. 28-29

Tripathi, Sudhanshu, "Analysing Sino-Indian standoff: View of an Academic", South Asia Analyses Group, 07 Haziran 2020 erişim 08 Haziran 2020 02 12

Turan, Yildirim, "Tibet: Dünyanın Çatısında Özgürlük Mücadelesi", Dünya Çatışma Bölgeleri, der. Kemal İnat v.d, s.599

Vij-Aurora, Bhavna, "The World Is Wary of China It's Good For Our Country" OUT LOOK INDIA, 15 Mayıs 2020, erişim 15 Mayıs 2020 23 34

Agreement Between the Government of India, The Chogyal of Sikkim and the Leaders of the Political Parties of Sikkim", India Quarterly, Vol. 30, No. 1 (January-March 1974), pp. 71-73

"China Continuing Its 'Provocative And Disturbing Behaviour': US Diplomat Backs India", Press Trust of India, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 16 57

"China Hindering India's Normal Patrolling Along LAC, Says MEA", Press Trust of India, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 17 22

"China-India stand-off; Chinese president directs army to prepare for war", Kashmir Media Service, 26 Mayıs 2020, erişim 26 Mayıs 2020 23 34

"Chinese foreign ministry spokesperson Zhao Lijian says situation along India-China LAC 'overall stable and controllable", Press Trust of India, 27 Mayıs 2020, erişim, 27 Mayıs 2020 19 55

"Could the China-India border dispute trigger a military conflict?", Al Jazeera, 26 Mayıs 2020, erişim, 26 Mayıs 2020, 22 44

"Explained: What's In A Map That Triggered India-Nepal Flare-up", OUTLOOK INDIA, 21 Mayıs 2020, erişim 23 Mayıs 2020 17 54

"India-China Flare-up Latest Addition to History of Disputes Guided by Diplomacy, Strategic Timing", NEWS18 INDIA, 27 Mayıs 2020, erişim, 27 Mayıs 2020 19 48

India's updated political map stirs controversy in Nepal", Al Jazeera, 08 Kasım 2019

ÇİN-HİNDİSTAN SİNİR SORUNU

“India and China generals hold meeting to defuse border standoff”, Al Jazeera, 06 Haziran 2020, erişim 06 Haziran 2020 22 17

“Ladakh stand-off: Indian army moves 60 Bofors guns to LAC”, Kashmir Media Service, 05 Haziran 2020, erişim 06 Haziran 2020 00 32

“Military commanders of both nations have agreed to peacefully resolve situation, says MEA”, First Post, 07 Haziran 2020, erişim 08 Haziran 2020 02 26

Pakistan Institute of International Affairs, “Regional Alliances, ‘Panch Shila’ and Bandung”, Pakistan Horizon, Vol. 9, No. 3 (September, 1956), pp. 157-162

“Why Nepal is angry over India’s new road in disputed border area” Al Jazeera, 11 Mayıs 2020